

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Veřejný ochránce práv ve středoevropském kontextu

Diplomová práce

2023

Bc. Eva Kohoutová

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Eva Kohoutová**
Osobní číslo: **E21018**
Studijní program: **N0488A050001 Hospodářská politika a veřejná správa**
Specializace: **Ekonomika veřejného sektoru**
Téma práce: **Veřejný ochránce práv ve středoevropském kontextu**
Zadávací katedra: **Ústav správních a sociálních věd**

Zásady pro vypracování

Cílem práce je analýza role a činnosti veřejného ochránce práv se zaměřením na právní stránku (pravomoc a působnost) a ekonomickou stránku (rozpočet). Součástí práce bude komparace těchto ukazatelů s ostatními zeměmi Střední Evropy (zejm. Německem, Rakouskem, Polskem a Slovenskem). Na základě zjištěných poznatků bude provedena syntéza a podány návrhy a doporučení de lege ferenda.

Osnova:

- Historie a charakteristika veřejného ochránce práv.
- Působnost a pravomoc ombudsmana.
- Ekonomická stránka, rozpočet.
- Komparance postavení ombudsmana s vybranými zahraničními úpravami.
- Návrhy do budoucna a doporučení.

Rozsah pracovní zprávy: **50 stran**
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-721-7.
ČERNÍN, Karel. *Principy dobré správy*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie. ISBN 978-80-7598-300-8.
KOPECKÝ, Martin. *Správní právo: obecná část*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-820-7.
ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. Brno: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2.
VOGIATZIS, Nikos. *The European Ombudsman and Good Administration in the European Union*. [online] London: Palgrave Macmillan UK, 2018. ISBN 978-1-137-57394-0.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Martin Šmíd, Ph.D.**
Ústav správních a sociálních věd

Datum zadání diplomové práce: **1. září 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2023**

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D. v.r.
děkan

L.S.

doc. Ing. Jan Černožorský, Ph.D. v.r.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. září 2022

Prohlašuji:

Práci s názvem Veřejný ochránce práv ve středoevropském kontextu jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne

Bc. Eva Kohoutová v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu diplomové práce JUDr. Martinovi Šmídovi, PhD. za jeho trpělivost, odborné vedení a poskytnutí cenných rad při zpracování této práce. Zároveň na tomto místě děkuji všem, kteří mi v realizaci diplomové práce pomohli.

ANOTACE

Diplomová práce pojednává o institutu Veřejného ochránce práv ve státech střední Evropy. V teoretické části popisují veřejné ochránce práv v České republice, a to především jeho pravomoci a působnosti a detailně zde představují ekonomickou situaci Kanceláře veřejného ochránce práv v letech 2012-2021. V této části dále popisují institut VOP v dalších 5 státech, zaměřují se na jejich pravomoci, působnosti a způsob podání žádosti (podnětu). V praktické části poté provádím komparaci postavení ochránců práv v těchto státech a podávám návrhy a doporučení de lege ferenda.

KLÍČOVÁ SLOVA

ombudsman, veřejný ochránce práv, pravomoc, působnost, právo, veřejná správa

TITLE

Public defender of rights in the Central European context

ANNOTATION

The diploma thesis deals with the Institute of the Public defender of rights in Central European countries. In the theoretical part, I describe the public defender of rights in the Czech Republic, especially his powers and responsibilities, and here I present in detail the economic situation of the Office of the Public defender of rights in the years 2012-2021. In this part, I further describe the VOP institute in the other 5 states, focusing on their powers, scope and method of submitting an application (initiative). In the practical part, I perform a comparison of the legal regulation of rights defenders in these states and present proposals and recommendations de lege ferenda.

KEYWORDS

ombudsman, public defender of rights, authority, jurisdiction, law, public administration

OBSAH

ÚVOD	13
1 VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV V ČESKÉ REPUBLICE	14
1.1 Historie veřejného ochránce práv.....	14
1.2 Vývoj veřejného ochránce práv	14
1.3 Charakteristika veřejného ochránce práv v České republice	16
1.3.1 Kancelář veřejného ochránce práv	17
1.4 Obsazení úřadu ombudsmana	17
1.4.1 JUDr. Otakar Motejl.....	17
1.4.2 JUDr. Pavel Varvařovský.....	18
1.4.3 Mgr. Anna Šabatová.....	18
1.4.4 JUDr. Stanislav Křeček – současný ombudsman.....	19
2 PRAVOMOC A PŮSOBNOST OMBUDSMANA V ČR	20
2.1 Dohled nad omezováním osobní svobody	21
2.2 Justice, migrace, finance	22
2.3 Monitorování práv lidí s postižením	23
2.4 Rodina, zdravotnictví a práce.....	23
2.5 Rovné zacházení a diskriminace	24
2.6 Sociální zabezpečení	24
2.7 Stavební řád a životní prostředí.....	24
2.8 Veřejný pořádek.....	25
2.9 Principy dobré správy	25
2.10 Postup Veřejného ochránce práv.....	29
3 ROZPOČTY A VÝSLEDKY HOSPODAŘENÍ KANCELÁŘE OMBUDSMANA V ČR	31
3.1 Rozpočet veřejného ochránce práv	31
3.1.3 Výdaje KVOP.....	34

3.1.4 Počet přijatých podnětů a vyřízených podnětů.....	34
3.2 Rozbor zaměstnanosti KVOP	35
3.2.1 Počet zaměstnanců.....	35
3.2.2 Náklady na jednoho zaměstnance	36
3.2.3 Platy zaměstnanců KVOP	37
3.2.4 Průměrný plat zaměstnanců KVOP.....	38
3.3 Rok 2021	39
3.3.1 Rozpočet.....	39
3.3.2 Zaměstnanost a čerpání mzdových prostředků.....	45
1.4 Rok 2022	46
3.4.1 Příjmy a výdaje.....	46
3.4.2 Zaměstnanost v roce 2022	47
3.4.3 Podněty	48
1.5 Rok 2023	49
4 VEŘEJNÍ OCHRÁNCI PRÁV VE STÁTECH STŘEDNÍ EVROPY.....	50
4.1 Evropský ombudsman.....	50
4.2 Polsko.....	51
4.2.1 Žádost	52
4.2.2 Dětský ombudsman	53
4.3 Rakousko.....	54
4.3.1 Žádost	55
4.3.2 Tyrolsko a Vorarlbersko.....	55
4.3.3 Dětský ombudsman	56
4.3.4 Preventivní monitorování lidských práv	56
4.3.5 Důchodová komise	57
4.4 Slovenská republika	58
4.4.1 Žádost	59

4.4.2 Komisař pro děti	60
4.4.3 Komisař pro osoby se zdravotním postižením	62
4.5 Německo	62
4.5.1 Petice (žádost)	63
4.6 Maďarsko	65
4.6.1 Žádost	66
5 KOMPARACE POSTAVENÍ VEŘEJNÝCH OCHRÁNCŮ PRÁV VE VYBRANÝCH STÁTECH	68
6 NÁVRHY A DOPORUČENÍ DE LEGE FERENDA.....	75
ZÁVĚR	78
POUŽITÁ LITERATURA.....	79

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Počet provedených návštěv v zařízeních	22
Tabulka 2 - Průměrné výdaje na 1 zaměstnance (v Kč) v letech 2012-2021	36
Tabulka 3 - Dosažené vysokoškolské vzdělání zaměstnanců KVOP v letech 2012-2021.....	39
Tabulka 4 - Plánované a skutečné příjmy KVOP v roce 2021	39
Tabulka 5 - Jednotlivé položky příjmu KVOP v roce 2021	40
Tabulka 6 - Plánované a skutečné výdaje KVOP v roce 2021	41
Tabulka 7 - Jednotlivé položky běžných výdajů v roce 2020 a 2021	44
Tabulka 8 - Rozdělení nároků z nespotřebovaných výdajů v roce 2021.....	45
Tabulka 9 - Plánované a skutečné platby a počty zaměstnanců v roce 2021	46
Tabulka 10 - Výdaje v roce 2022	47
Tabulka 11 - Přijaté podněty v působnosti členěné dle oblastí	48
Tabulka 12 - Funkční období VOP ve vybraných státech.....	68
Tabulka 13 - Minimální věk pro možnost zvolení VOP (popř. pro zvolení do SPV).....	69
Tabulka 14 - Počet po sobě jdoucích období, na které může být VOP zvolen	69
Tabulka 15 – Působnost dle zemských úrovní	70
Tabulka 16 – Možnost výkonu jiné profese	70
Tabulka 17 – Orgány, které volí VOP	71
Tabulka 19 – Jednání VOP z vlastní iniciativy	71
Tabulka 18 – Jiné orgány typu „ombudsman“	72
Tabulka 20 - Možnost odvolání VOP z funkce	73
Tabulka 21 – Možnost podat stížnost VOP online	73
Tabulka 22 - Možnost provádět návštěvy	74
Tabulka 23 - Možnost trestního stíhání VOP (popř. SPV).....	74

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Celkové příjmy veřejného ochránce práv v letech 2012-2021	32
Graf 2 - Výdaje veřejného ochránce práv v letech 2012-2021	34

Graf 3 - Počty přijatých a vyřízených podnětů VOP v letech 2015-2021	35
Graf 4 - Počty zaměstnanců KVOP v letech 2012-2021	35
Graf 5 - Průměrné výdaje na 1 zaměstnance KVOP v letech 2012-2021	36
Graf 6 - Platy zaměstnanců KVOP v letech 2012-2021	37
Graf 7 - Průměrné platy zaměstnanců KVOP v letech 2012-2021	38

SEZNAM ZKRATEK

ČR = Česká republika

ČSFR = Československá federativní republika

DHM = dlouhodobý hmotný majetek

EHP = Evropský hospodářský prostor

ENNHRI = European network of National Human Rights Institutions

EPS = elektrický zabezpečovací systém

ESO = evidence stanovisek ombudsmana

EU = Evropská unie

FKSP = fond kulturních a sociálních potřeb

FM = finanční mechanismy

FO = fyzická osoba

ICT = informační a komunikační technologie

IOI = International Ombudsman Institut

IROP = integrovaný regionální operační program

KVOP = Kancelář veřejného ochránce práv

NATO = North Atlantic Treaty Organization = Severoatlantická aliance

NKÚ = Nejvyšší kontrolní úřad

NNV = nároky z nespotřebovaných výdajů

OPPP = ostatní platby za provedenou práci

OSN = Organizace spojených národů

OSPOD = orgán sociálně-právní ochrany dětí

PO = právnická osoba

PZTS = poplachový zabezpečovací a tísňový systém

SPV = Spolkový petiční výbor

SR = Slovenská republika

VOP = veřejný ochránce práv

ÚVOD

Veřejná správa každým dnem ovlivňuje téměř každého z nás. Ne vždy se však setkáváme s vhodným a správným chováním úředníků či jiných orgánů veřejné správy, a jako jedna z forem domáhání se svých práv v oblasti veřejné správy by nám měl sloužit Institut veřejného ochránce práv, který se již stal nedílnou součástí každého moderního státu. Jeho úkolem je chránit občany před nekalým jednáním nejen úřadů, ale všech orgánů státní správy. Tento institut se postupně vyvíjí, rozšiřují se jeho pravomoci i působnosti. V každé zemi jsou ale pravomoci i působnosti veřejných ochránců práv trochu odlišné, a právě to popisují v této diplomové práci.

Cílem práce je analýza role a činnosti veřejného ochránce práv se zaměřením na právní stránku (pravomoc a působnost) a ekonomickou stránku (rozpočet). Součástí práce bude komparace těchto ukazatelů s ostatními zeměmi Střední Evropy (zejm. Německem, Rakouskem, Polskem a Slovenskem). Na základě zjištěných poznatků bude provedena syntéza a podány návrhy a doporučení de lege ferenda.

Práce je rozdělena do několika kapitol. První kapitola se nejdříve obecně zabývá historií a vývojem veřejným ochráncem práv, od jeho první podoby ve starověkém Římě až do současnosti. Kapitola dále pokračuje charakteristikou českého ombudsmana, včetně jmen všech ombudsmanů, kteří dosud na našem území tuto funkci vykonávali. Druhá kapitola se věnuje pravomoci a působnosti českého ombudsmana a jsou zde uvedeny i principy dobré správy, nad jejichž dodržováním ombudsman dohlíží. Také je zde popsán postup, jak VOP postupuje při vyřizování podnětu. V kapitole třetí je proveden rozbor výsledků hospodaření Kanceláře veřejného ochránce práv v posledních 10 letech, jsou zde podrobně popsány příjmy i výdaje Kanceláře. Pozornost je věnována i personální situaci včetně platů zaměstnanců, a kapitola je doplněna i detailnějším ekonomickým rozbohem za roky 2021 a 2022. Pro rok 2023 je zde uveden schválený rozpočet pro tento rok a informace za první čtvrtletí. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na veřejné ochránce práv ve státech střední Evropy, konkrétně v Německu, Polsku, Rakousku, Maďarsku a na Slovensku. U každého státu je vysvětleno, jaké má VOP pravomoci a působnosti a je zde také uveden postup pro podání podnětu (popř. stížnosti). Na začátku kapitoly je i krátká zmínka o Evropském ombudsmanovi. Pátá kapitola již představuje samotnou komparaci vybraných ukazatelů VOP v uvedených státech, a závěrečná 6. kapitola obsahuje mnou navržená doporučení de lege ferenda.

1 VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV V ČESKÉ REPUBLICCE

V této kapitole se budu zabývat nejenom historií veřejného ochránce práv, ale také jeho vývojem i charakteristikou a zaměřím se na veřejného ochránce práv – ombudsmana v České republice.

1.1 Historie veřejného ochránce práv

Úřad podobný veřejnému ochránci práv existoval již ve starověkém Římě, který je odjakživa pokládán za pomyslné rodiště práva a pomyslnou kolébku právních funkcí a institucí, a to díky tzv. římskému tribunů lidu. Tribun lidu byl ve starověkém Římu vysoký volený úředník, který měl ve městě zastávat zájmy plebejů (měšťanů) před útlakem patricijů (příslušníci vyšší zamožné a privilegované vrstvy). Také ve starověké Číně existovaly různé instituce, které hlídaly a kontrolovaly správnost státních funkcí, včetně dohledu nad panovníkem a byrokracií. Existuje sice více historicky podobných funkcí, ale tyto funkce nelze srovnávat se současným pojetím úřadu veřejného ochránce práv. Různé starověké podoby nemůžou být chápány jako předchůdci dnešního ombudsmana, protože neměly různé z charakteristických vlastností (např. s touto funkcí dříve nesouviselo zastupování občanů, lišily se i pravomoci a působnosti ombudsmana apod). (Sládeček, 2013)

Podobný úřad můžeme nalézt také ve Starověkém Řecku, kde se jednalo o tzv. Úřad Proxenos, který byl založen kolem roku 480. Proxenos byl občan městského státu, který přijímal občany jiného státu a zajišťoval jejich bezpečný pobyt. Slovo „Proxenos“ v překladu znamená „přítel cizinců“. Tato funkce tvořila základ meziměstských vztahů ve Starověkém Řecku.

Samotný původ slova „ombudsman“ sahá svým původem až do starověku. Jeho základ nalézáme ve slově „umbup“, které můžeme přeložit jako „moc“ nebo „autorita“. Velmi podobné označení můžeme nalézt také ve švédském slově „ombud“, což je v překladu „osoba, která zastupuje jiné“. Z historického hlediska jde tedy o osobu, která hlídala, zda jsou dodržovány zákony a právní předpisy a zda státní úředníci plní své povinnosti. (Sládeček, 2013)

1.2 Vývoj veřejného ochránce práv

Funkce prvního skutečného ombudsmana byla zřízena ve Švédsku v 18. století švédským králem Karlem XII. V této době měl ombudsman dbát především na správné chování královských úředníků.

Od roku 1719 byl ombudsman, později nazývaný také kancléř justice, jmenován vládou a ještě později, když vliv parlamentu posílil, působil jako jeho orgán. Pevného zakotvení ve švédské ústavě se tato organizace dočkala až v roce 1809, kdy byla definována jako „orgán parlamentu dohlížející na to, jak soudci, vládní a ostatní úředníci zachovávají zákony a jiné právní předpisy“. V roce 1810 byl přijat zákon o instrukcích pro ombudsmana, ve kterém byly vymezeny ombudsmanovy pravomoci. V roce 1919 pak vzniká podobná instituce ve Finsku, později také v Norsku a v Dánsku (1954). (Šabatová, 2008)

Největšího rozvoje dosáhla instituce ombudsmana ve 20. století. Významnou roli při popularizaci instituce v demokratických zemích sehrál první dánský ombudsman Stephen Hurwitz, který navštívil mnoho zemí a významně tak prosadil instituci ombudsmana jako důležitou náležitost právního státu. Zřízení ombudsmana zahájilo proces nazývaný „ombudsmánie“, během kterého vznikaly instituce ombudsmanského typu na všech kontinentech v různých zemích světa. V 50. – 60. letech 20. století definovala komise právníků na základě zkušeností z tehdejších ombudsmanských úřadů (existovaly tehdy jen ve skandinávských zemích a na Novém Zélandu) obecné znaky instituce, které současně zahrnuje spolu s dalšími mezi nezbytné znaky právního státu. Tato komise charakterizuje ombudsmana jako funkcionáře, který má být zcela nezávislý na moci výkonné a zodpovídá se pouze parlamentu. Má přístup ke všem dokumentům veřejné správy. Může pokládat otázky všem svědkům v řízení. Nejméně jednou za rok předkládá parlamentu správu, v níž informuje o své činnosti. Měl by také jednat neformálním způsobem a dát v jednotlivých případech průchod „dobrému právu“. (Šabatová, 2008)

Ombudsman byl původně chápán výhradně jako kontrola státní správy bez bližšího vztahu k lidským právům. Toto pojetí však postupně procházelo vývojem, v míře, v níž se prosazuje takové pojetí demokratického právního státu, jehož neoddělitelnou součástí je důsledné dodržování lidských práv. V českém prostředí tato éra odděleného chápání končí ústavním zaručením základních práv Listinou a prosazením zásady její přímé aplikovatelnosti. Tyto procesy probíhaly postupně ve všech kontinentálních systémech.

Významnou úlohu v těchto procesech sehrála Rada Evropy. Ta podporovala rozšíření ombudsmanských institucí do všech evropských zemí. Také se snažila postupně proměnit charakter ombudsmanských institucí ve směru větší citlivosti k lidským právům při výkonu veřejné správy. (Šabatová, 2008)

Ne každý ombudsman se také „ombudsmanem“ nazývá. Tento pojem je jednak druhotný, a jednak konkrétní pojmenování instituce, která má v různých zemích různé názvy. Liší se např. podle místních tradic, podle kulturní nebo jazykové příslušnosti. Například ve Francii

a ve většině frankofonních zemí se ombudsman nazývá „mediátor“. Tyto země tímto pojmenováním zdůrazňují, že mediační funkce ombudsmanské funkce je důležitá, a že mediátor vystupuje jako prostředník mezi občanem a úřadem. Dalším populárním označením je advokát lidu nebo lidový advokát jako např. v Rumunsku. V Polsku si pro pojmenování ombudsmana vybrali slova „mluvčí občanských práv“, což je někdo, kdo mluví za ty, kteří to z různých důvodů udělat nemohou nebo neumějí. V Rusku a v některých následnických státech Sovětského svazu se ujalo pojmenování „zplnomocněnec pro lidská práva“. V České republice, na Slovensku, a dokonce i v Kanadě se ujalo označení „ochránce“, a zatímco u nás a na Slovensku ochraňuje „práva“, v Kanadě chrání „občana“. (Šabatová, 2008)

1.3 Charakteristika veřejného ochránce práv v České republice

Veřejný ochránce práv je tedy považován za českou variantu ombudsmana. Ke zřízení funkce veřejného ochránce práv jako nezávislého orgánu státu, který je pověřený prověřováním jednání a činností veřejné správy, došlo v České republice zákonem č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv. Ombudsmana lze charakterizovat jako nezávislou a nestrannou osobu volenou parlamentem, která na základě stížností nebo z vlastní iniciativy šetří namítanou protiprávnost nebo jiná pochybení v jednání, včetně eventuální nečinnosti veřejné správy. (Kopecký, 2018)

První pokus o ustanovení veřejného ochránce práv a jeho zástupce, který proběhnul v období duben–červenec 2000, skončil neúspěšně. Na podzim roku 2000 se konala volba nová, a 12. prosince byl zvolen první veřejný ochránce práv (JUDr. Otakar Motejl), a posléze v lednu 2001 byl zvolen i jeho zástupce (zástupkyně – Mgr. Anna Šabatová). (Sládeček, 2013). Sídlo Úřadu ochránce bylo zřízeno v Brně.

Zřízení instituce Veřejného ochránce práv souviselo do značné míry právě s neuspokojivou situací při řešení stížností na veřejnou správu. Šlo především o zajištění nezávislého a kvalifikovaného prošetřování stížností, ale existují i důvody jiné. Podpůrné jsou i argumenty orgánů Rady Evropy, které doporučují zřídit instituce. Zdůrazňují se však přednosti oproti soudnictví, mezi které patří jednoduchost řízení, rychlost, bezplatnost a také přístupnost „obyčejným“ lidem jakožto právním laikům (právní zastoupení zde není třeba).

Veřejný ochránce práv se zabývá věcmi, které ve správním soudnictví není možné přezkoumávat, takže např. nekorektním přístupem, diskriminací apod. Ombudsmanovo šetření – ve srovnání se soudním rozhodováním – může jít v konkrétním případě více

do hloubky, ombudsman není vázán rigidními procesními pravidly, ale může se pokusit proniknout více do detailů, může být i tvořivější než soudce.

Ombudsman by měl tedy sloužit průměrnému, obyčejnému občanovi. Pomoc může spočívat i „jenom“ v poskytnutí relevantní informace (právního charakteru). Vedlejším pozitivním efektem pak může být i posílení důvěry ve veřejnou správu. Ombudsman by ovšem mohl napomoci v práci i poslancům, kteří dostávají různá podání a třeba si s nimi nevědí rady, nebo jednoduše nemají dostatečné prostředky nebo pravomoci k jejich šetření. Ačkoliv ombudsman sám nemůže přímo aktivně zasáhnout do způsobu vyřízení konkrétní, stěžovatelem napadnuté záležitosti, autorita jeho názorů a doporučení je respektována. (Sládeček, 2013)

Veřejný ochránce práv je podle české úpravy typem ombudsmana parlamentního, tedy orgánu voleného parlamentem, parlamentu odpovědného, avšak nepodřízeného. Je ombudsmanem všeobecným, jelikož se jeho působnost vztahuje na celou veřejnou správu. Ombudsman je volen Poslaneckou sněmovnou na funkční období šesti let. Každý ombudsman má jednoho zástupce, kterého rovněž volí Poslanecká sněmovna. Dva kandidáty (jak na ombudsmana, tak i na jeho zástupce) navrhuje prezident, stejné oprávnění má i Senát. (Kopecký, 2018). Jsou přípustné i shodné návrhy. Dle zákona č. 349/1999 Sb. O veřejném ochránci práv se ochráncem může stát každý, kdo je volitelný do Senátu.

1.3.1 Kancelář veřejného ochránce práv

Veřejný ochránce práv má také pravomoc jmenovat si své asistenty, může na ně přenášet část své pravomoci a ti mohou provádět šetření daného případu (tato situace nastává často, vzhledem k tomu že Kancelář měsíčně přijme stovky žádostí a ombudsman nemá kapacitu na to vše vyřešit sám). Pro zastávání této funkce je třeba splňovat určitá kritéria, jako je bezúhonnost, vysokoškolské vzdělání v oblasti práva a povinná praxe v Kanceláři Veřejného ochránce práv, která trvala minimálně jeden rok. Asistenti jsou uvedeni do funkce vedoucím Kanceláře, a to na návrh ombudsmana. Stejně tak Kancelář může asistenta odvolat, a ten se po odvolání stává běžným zaměstnancem Kanceláře.

1.4 Obsazení úřadu ombudsmana

1.4.1 JUDr. Otakar Motejl

Prvním českým ombudsmanem se stal v roce 2000 JUDr. Otakar Motejl. Byl to právník a politik, který se v 36 letech se stal soudcem Nejvyššího soudu. Byl také poslancem Federálního shromáždění za Občanské fórum a stal se členem Komise pro dohled nad

vyšetřováním revolučních událostí 17. listopadu. Jako první český ombudsman vynikal svojí moudrostí, se kterou řešil spory občanů a státu. Velice mu záleželo, aby česká justice fungovala, protože právě ta tvoří základ demokratického státu. Po vzoru svých zahraničních kolegů sestavil pro úřednictvo přehled hlavních pravidel dobré správy, nazývaný „desatero principů dobré správy“.

Zástupkyní JUDr. Motejla se stala Mgr. Anna Šabatová, která později sama byla českou ombudsmankou.

1.4.2 JUDr. Pavel Varvařovský

Druhým veřejným ochráncem práv byl JUDr. Pavel Varvařovský. Stejně jako jeho ombudsmanský předchůdce, i on byl soudcem Nejvyššího soudu. Za dob Československé federativní republiky byl poradcem zmocněnce vlády ČSFR pro otázky uprchlíků. Od roku 1994 byl také soudcem Ústavního soudu České republiky, a v této funkci setrval po celé desetileté funkční období. Tento právník byl 7. září 2010 Poslaneckou sněmovnou na 6 let zvolen veřejným ochráncem práv. Funkce se ujal 13. září 2010 složením slibu předsedkyni Poslanecké sněmovny. Jeho zástupkyní byla RNDr. Jitka Seitlová.

1.4.3 Mgr. Anna Šabatová

Historicky první ženou ve funkci ombudsmana se v České republice stala Mgr. Anna Šabatová, Ph.D. Narodila se v roce 1951, studovala historii a filozofii, studia jí ale nebyla umožněna z politických důvodů dokončit. V listopadu 1971 byla trestně stíhána z důvodu účasti na letákové akci k parlamentním volbám, a byla vzata do vazby. Byla odsouzená pro podvrácení republiky na 3 roky. Po propuštění působila v nezávislém hnutí, byla také mluvčí Charty 77 (v roce 1986). V roce 1998 získala jako první osoba z východní Evropy Cenu OSN za obranu lidských práv. O 4 roky později, v roce 2002 obdržela Medaili za zásluhy, je také držitelkou ceny Alice Garigue Masarykové (od velvyslance USA v České republice) a Řádu zásluhy o Polskou republiku. V roce 2018 jí francouzský prezident Emanuel Macron propůjčil nejvyšší státní vyznamenání Řád čestné legie v hodnosti rytířky. Je také autorkou knihy, která je využívána i v této práci, a to knihy *Ombudsman a lidská práva*. V únoru 2014 byla zvolena Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR do funkce veřejné ochránkyně práv. Jejím zástupcem byl JUDr. Stanislav Křeček, který se po uplynutí funkčního období Mgr. Šabatové stal v únoru 2020 českým ombudsmanem.

1.4.4 JUDr. Stanislav Křeček – současný ombudsman

JUDr. Stanislav Křeček se narodil 20. května 1938 v Praze. Absolvoval právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, poté se stal soudním čekatelem u Městského soudu v Praze, ale v 70. letech byl nucen justici opustit, a to z politických důvodů. V roce 1990 se začal věnovat advokacii. Zasedal také v zastupitelstvu Městské části Praha 2 a byl poslancem za Českou stranu sociálně demokratickou v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Protože byl zvolen zástupcem veřejného ochránce práv, musel se podle zákona vzdát svého poslaneckého mandátu. 19. února 2020 byl zvolen veřejným ochráncem práv, a jeho zástupkyní se stala Monika Šimůnková. Dne 19.8. 2022 ale zbavil svou zástupkyni pracovní agendy (odebral jí dosavadní zodpovědnost za lidskoprávní agendu) a ta následně ohlásila svůj odchod z úřadu.

Novým zástupcem ombudsmana se stane právník Vít Alexandr Schorm, kterého nominoval Senát jako svého jediného kandidáta (a který byl nejvážnějším Křečkovým protikandidátem na funkci Veřejného ochránce práv). Schorm dosud působil jako vládní zmocněnec pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva.

2 PRAVOMOC A PŮSOBNOST OMBUDSMANA V ČR

Dle Sládečka (2013) lze veřejného ochránce práv charakterizovat jako specifický, monokratický (monokracie = jednovláda) nezávislý státní kontrolní orgán, který však nelze zařadit mezi orgány veřejné moci, a to z toho důvodu, že nedisponuje pravomocí autoritativně rozhodovat o právech fyzických nebo právnických osob. Formálně je přiřazován k legislativě jako autonomní orgán od ní odvozený, jehož úkolem je vykonávat kontrolu vůči moci exekutivní. Stojí tedy mimo veřejnou správu, ale je zákonem povolán k tomu, aby dohlížel nad její činností.

Na veřejného ochránce práv se vztahují omezení a zvláštní povinnosti vyplývající ze zákona č. 159/2006 Sb. o střetu zájmů. Podle tohoto zákona je úkolem ombudsmana poskytovat ochranu osobám před jednáním úřadů a dalších institucí, pokud je toto jednání v rozporu s právem nebo s principy demokratického právního státu a tzv. dobré správy. Existují ale i orgány, na jejichž činnost se pravomoc ombudsmana nevztahuje. Mezi tyto orgány patří Parlament, prezident, vláda, Nejvyšší kontrolní úřad, zpravodajské služby, ale také soudy a řízení před nimi, včetně přípravného řízení trestního, tedy činnosti vyšetřovatelů a státních zástupců. Z toho je zřejmé, že působnost veřejného ochránce práv je zaměřena především na činnost veřejné správy. Dále je oprávnění dohlížet na činnosti Policie České republiky, armádu, Vězeňskou službu nebo i veřejných zdravotních pojišťoven. Veřejný ochránce práv působí také jako národní preventivní mechanismus, tzn. může provádět namátkové preventivní kontroly v zařízeních, ve kterých lidé pobývají nedobrovolně, a to nejen na základě úředního rozhodnutí (vazba, výkon trestu, zadržení v policejních celách, detence ve zdravotnických zařízeních a výchovných ústavech apod.), ale i z ostatních důvodů (azylová zařízení, domovy pro seniory atd.)

K rozšíření působnosti ombudsmana došlo na základě tzv. antidiskriminačního zákona (zákon č. 198/2009 Sb.), který mu dal postavení „národního tělesa“ pro rovné zacházení a ochranu před diskriminací. Pravomoci k takovému působení má však nevalné, protože může pouze poskytovat obětem diskriminace metodickou pomoc, provádět výzkum a informovat o svých stanoviscích v této oblasti veřejnost. (Varvařovský, 2015)

Další agenda byla ombudsmanovi svěřena na základě tzv. návratové směrnice (směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropy z 10.12.2008). Od 1.1.2011 má ombudsman sledovat zajištění cizinců a výkon jejich správního i soudního vyhoštění. S účinností od 1.1.2012 se stal ochránce vedle nejvyššího státního zástupce veřejným žalobcem, a od roku 2018 sleduje

ombudsman naplňování smlouvy upravující práva osob se zdravotním postižením a práva na volný pohyb občanů EU a jejich rodinných příslušníků.

Veřejný ochránce práv může své šetření zahájit buď na základě podnětu, anebo i z vlastní iniciativy, ovšem pouze pokud věc spadá do jeho působnosti. O zahájení šetření daný dotčený orgán vyrozumí. Zákon poskytuje ombudsmanovi velkou řadu oprávnění k tomu, aby mohl zjistit skutečný stav věci – má právo nahlížet do spisů, vyžadovat od úředníků vysvětlení apod. a příslušné orgány mají povinnost poskytnout mu pomoc. Pokud zjistí porušení práv nebo jiné pochybení, vyzve příslušný orgán, aby se k tomu vyjádřil. Nevede-li to k nápravě, pak sdělí orgánu a stěžovateli své stanovisko, jehož součástí je i návrh k nápravě (např. aby byla poskytnuta náhrada škody). Ombudsman však nemůže provedení takových opatření nařídit ani vynutit, může pouze informovat veřejnost, že mu nebylo vyhověno. Dále má také právo doporučit vládě nebo Poslanecké sněmovně vydání, změnu nebo zrušení právního předpisu, resp. podat návrh na zrušení. (Varvařovský, 2015)

2.1 Dohled nad omezováním osobní svobody

Jak již bylo zmíněno, ombudsman je tzv. národním preventivním mechanismem a chrání lidi omezené na svobodě před špatným zacházením. Odbor dohledu nad omezováním osobní svobody proto uskutečňuje návštěvy různých míst, kde se tito lidé nacházejí. Tyto návštěvy jsou zpravidla neohlášené a mohou probíhat kdykoliv, v jakýkoliv čas a třeba i během dne pracovního klidu. Při takovýchto návštěvách se spolupracuje s externími odborníky z řad lékařů různých specializací, zdravotních sester, speciálními pedagogy apod. Každé navštívené zařízení poté dostane zprávu, ve kterém je shrnuto, co bylo zjištěno a co je doporučeno. Celkový počet návštěv v jednotlivých letech zobrazuje tabulka č. 1.

Po ukončení spolupráce s daným zařízením se zpráva z návštěvy i vyjádření samotného zařízení zveřejňuje. Zprávy z jednotlivých návštěv jsou dostupné v Evidenci stanovisek ochránce. Zjištění a doporučení jsou také zohledněna v souhrnných zprávách z návštěv zařízení.

Tabulka 1 - Počet provedených návštěv v zařízeních

Rok	Počet návštěv
2006-2017	409
2018	27
2019	25
2020	19
2021	32

Zdroj: vlastní zpracování dle ESO (2023) – www.ochrance.cz

Za účelem naplnění práva volného pohybu občanů Evropské unie ochránce poskytuje metodickou pomoc těmto občanům při podávání návrhů na zahájení řízení z důvodu diskriminace, provádí různé výzkumy a analýzy výkonu práva volného pohybu občanů EU, zveřejňuje zprávy a vydává doporučení k otázkám souvisejících s naplňováním těchto práv a zveřejňuje aktuální informace o právech občanů EU v češtině a v alespoň jednom dalším úředním jazyce Evropské unie.

2.2 Justice, migrace, finance

Tento odbor se ročně zabývá kolem 1000 podnětů ze tří tematických skupin. Těmito skupinami jsou státní správa soudnictví, cizinecké právo a daně a poplatky a cla.

- **Státní správa soudů** – v souvislosti s činností soudů si lidé nejčastěji stěžují na průtahy v soudních řízeních nebo na nevhodné chování soudních osob. Tyto stížnosti podle zákona vyřizuje předseda soudu a ombudsman může pouze prověřit, jak danou stížnost vyřídil.
- **Finance** – v tomto případě se instituce ombudsmana zabývá nejenom daněmi (mezi daně patří i cla nebo místní a správní poplatky), ale také i postupem správních úřadů při vybírání veřejnoprávních pohledávek státu (např. když úřad vymáhá nezaplacenou pokutu).
- **Cizinecké záležitosti** – ombudsman se zabývá cizinci, kteří mají problémy s vízem nebo s řízením týkající se povolení k pobytu v České republice nebo v azylovém zařízení. Podobné podněty ovšem podávají i čeští občané, nejčastěji v případě, kdy je jejich partner či manžel cizinec. Řeší se tu i situace, kdy se český občan ocitne v nouzi v zahraničí a považuje ochranu zastupitelského úřadu za nedostatečnou.

2.3 Monitorování práv lidí s postižením

Institut ombudsmana od roku 2018 monitoruje, jak Česká republika naplňuje práva zakotvená Úmluvou OSN o právech osob se zdravotním postižením. Za tímto účelem provádí různé výzkumy a vypracovává doporučení pro zlepšení situace lidí s postižením. Ombudsman má poradní orgán, který je složený z lidí s postižením nebo z lidí, kteří hájí tato práva. Úkolem tohoto orgánu je získávat podněty poukazující na systémové problémy, pomáhat stanovit priority a doporučení, nebo stanovit témata, kterými je potřeba se zabývat.

Při sledování naplňování mezinárodní smlouvy upravující práva osob se zdravotním postižením se ochránce zabývá problematikou práv osob se zdravotním postižením, a za tímto účelem podporuje naplňování těchto práv, navrhuje opatření směřující k jejich ochraně, provádí výzkumy, zveřejňuje zprávy a vydává doporučení k otázkám souvisejících s naplňování práv pro lidi se zdravotním postižením a zajišťuje výměnu dostupných informací s příslušnými mezinárodními subjekty.

V rámci monitorování těchto práv poskytuje ombudsman Výboru OSN pro práva osob tzv. monitorovací zprávu o plnění Úmluvy, která nejen mapuje současný stav očima ombudsmana, ale také současně reaguje na zprávu České republiky. Vedle toho taky vypracovává tzv. seznam otázek, které může Výbor sám využít pro svůj List of Issues (seznam otázek), které by měla Česká republika zodpovědět.

2.4 Rodina, zdravotnictví a práce

- **Rodina** – lidé nejčastěji hledají pomoc s problémy v oblasti rodinného života, zejména v případě, kdy nesouhlasí s postupem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, tedy např. když jeden rodič brání druhému vídat se se svým dítětem, nebo když hrozí odebrání dítěte z rodiny.
- **Práce a zaměstnanost** – ombudsman se zabývá i postupem úřadu práce. V tomto případě jde především o stížnosti spojené s podporou v nezaměstnanosti, o sankční vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání nebo o rekvalifikaci. Prošetřuje ale i činnost inspektorátů práce.
- **Zdravotnictví** – v případě zdravotnictví lidé nejčastěji hledají pomoc ombudsmana v souvislosti se zdravotním pojištěním, ale třeba i v oblasti stížností na péči o zdraví.

2.5 Rovné zacházení a diskriminace

Od roku 2009 je ombudsman národním orgánem pro rovné zacházení a ochranu před diskriminací. Zatímco tradiční působnost ombudsmana se vztahuje pouze na úřady a instituce, které vykonávají státní správu, v případě diskriminace se ombudsman může zabývat i stížnostmi na diskriminační chování obcí (např. při pronajímání obecních bytů), zaměstnavatelů (při výběru zaměstnanců, odměňování apod.), obchodníků (při nabízení produktů a služeb), škol apod. Ombudsman v tomto případě prosazuje právo rovného zacházení se všemi osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, pohlaví, národnost, sexuální orientaci, věk, náboženské vyznání nebo světový názor. V této oblasti může ochránce poskytovat metodickou pomoc obětem diskriminace, provádět výzkum nebo zveřejňovat zprávy a vydávat doporučení související s otázkou diskriminace.

2.6 Sociální zabezpečení

- **Důchody** – nejčastěji podávané podněty se týkají invalidního důchodu, následují podněty na starobní důchod a pozůstalostní důchody (vdovský, vdovecký, sirotčí). Lidé obvykle nesouhlasí s výší důchodu, stěžují si, že nebyly zohledněny všechny doby pojištění, že bylo špatně stanoveno datum vzniku invalidity apod. Důchody jsou jednou z neúspěšnějších oblastí institutu ombudsmana – pokud je zjištěno pochybení úřadů, téměř vždy se podaří to napravit.
- **Dávky** – nejčastěji se zde zabývá problematikou dávek pomoci v hmotné nouzi, dávkami státní sociální podpory, dávkami pro osoby se zdravotním postižením nebo příspěvkem na péči.

2.7 Stavební řád a životní prostředí

Stavebnictví je druhou největší oblastí, kterou se ombudsman zabývá. Odbor stavebního řádu se ovšem věnuje i životnímu prostředí, památkové péči, pohřebnictví ale také ochranou před nadměrným hlukem nebo ochranou zvířat před týráním.

- **Stavebnictví** – lidé nejčastěji hledají pomoc v souvislosti s umístěním a povolením stavby. Velkým tématem je i řízení o odstranění stavby a s tím související řízení o dodatečném povolení stavby. Ombudsman se zabývá také stížnostmi na užívání stavby k jinému účelu, než k jakému byla zkolaudována.
- **Životní prostředí** – oblast ochrany životního prostředí zahrnuje např. nakládání s vodami (budování kanalizací, studní, realizace protipovodňových opatření atd.),

ochranu před znečištěním ovzduší, ochranu lesů a zemědělského půdního fondu a řeší se zde také problém skládek odpadu.

- **Památková péče** – lidé, kteří vlastní domy v památkových zónách nebo rezervacích, se na ombudsmana obracejí s problémy týkající se např. rekonstrukcí nebo přestaveb.

2.8 Veřejný pořádek

Ombudsman se zabývá přestupky (dopravními i proti občanskému soužití), dopravně-správní agendou (ta zahrnuje problematiku veřejných cest, ale také dopravní značení, řidičská oprávnění apod.), ochranou spotřebitele, evidencí obyvatel a s tím související vydávání občanských průkazů, cestovních pasů apod. Věnuje se zde také pozemkovému právu, hlavně činnosti katastrálních a pozemkových úřadů. Řeší se tady problémy ve státní službě a ve služebním poměru, poskytování informací, ochrana osobních údajů nebo služební postup Policie České republiky.

Z výše uvedeného zřejmé, že váha instituce ombudsmana nestojí na nařizovací pravomoci. Výstupy ombudsmana mají povahu doporučení. Taková koncepce však může fungovat jenom za předpokladu, že Poslaneckou sněmovnou zvolený člověk bude pravdivě informovat veřejnost o tom, co se stalo, co bylo zjištěno a nebylo na jeho doporučení změněno.

2.9 Principy dobré správy

Ombudsman také dohlíží na to, aby byly dodržovány tzv. principy dobré správy. Pod pojmem „dobrá správa“ lze vidět různé požadavky na chování úředníků. Kromě požadavků na dodržování zákonů, nařízení a vyhlášek sem patří mimo jiné i požadavky na dodržování pravidel slušného chování, zachovávání vstřícného přístupu ke klientům, hospodárné vynakládání veřejných prostředků, efektivně organizovat svoji práci atd. Mezi principy dobré správy podle Černína (2019) patří:

a) Soulad s právem

- Tento princip obsahuje povinnost úřadu postupovat v souladu s právním řádem České republiky jako celkem a aplikovat právní předpisy v jejich vzájemné souvislosti. Pokud je výklad určitého právního ustanovení nejistý, vykládá jej úřad podle jeho smyslu, kdy zároveň respektuje stanoviska nadřízeného úřadu a judikatury soudů. Nadřízený úřad na žádost

podřízeného úřadu poskytne právní stanovisko k řešení určitého problému a sám v důležitých právních otázkách aktivně sjednocuje postup podřízených úřadů tím, že vydává závazná právní stanoviska.

b) Nestrannost

- Princip požaduje, aby úředník přistupoval ke všem osobám ve stejné situaci stejně a nečinil žádné neodůvodněné rozdíly v zacházení s nimi. Měl by se oprostít od všech předsudků, zachovávat politickou neutralitu a nezavdávat žádnou příčinu k pochybnostem o své nepodjatosti. Pokud se rozhodne, že nebude přihlížet k vyjádření či požadavku některé osoby, vždy musí takový postup odůvodnit. Pokud si osoba stěžuje na konkrétního úředníka, tuto stížnost řeší zásadně jiný úředník než ten, proti kterému podaná stížnost směřuje.

c) Včasnost

- Princip zavazuje úřad vyřídit každé podání osoby v rozumném a přiměřeném čase bez zbytečných průtahů. Pokud si vyřízení žádá delší dobu, než je doba obvyklá, úřad o tom vždy osobu vyrozumí, přičemž uvede důvody prodlevy a předpokládaný termín, kdy bude podání vyřízeno. O svém postupu ve věci uvědomí včas úřady, pro které je důležitý výsledek daného řízení.

d) Předvídatelnost

- Podle tohoto principu by měl úřad naplňovat legitimní očekávání osob a rozhodovat shodně s tím, jak rozhodoval podobné případy v minulost nebo jak rozhoduje podobné případy nadřízený úřad. Pokud se v nějakém případě odchýlí od své dosavadní praxe, výslovně to uvede v rozhodnutí a zdůvodní tento postup. Dále tento princip říká, že nejvýznamnější závěry a poznatky ze své činnosti by měl úřad zveřejňovat a že struktura důležitých dokumentů úřadu je ustálená a přehledná, aby se v nich mohly osoby snadno orientovat.

e) Přesvědčivost

- Princip předpokládá, že úřad poskytuje osobě přiměřeně během řízení informace o zjištěných skutečnostech a o jejích povinnostech vůči úřadu a informuje ji o svém budoucím postupu tak, aby osoba pochopila účel řízení, orientovala se v jeho průběhu a mohla využívat svá práva. Úředník by se měl snažit podávat přesné informace tak, aby nikoho neuvedl v omyl. Každé písemné rozhodnutí úřadu je přehledné srozumitelné a psané jednoduchým

a jasným jazykem, kterým osoby snadno porozumí. Úřad má povinnost poučit osobu o možnosti použití opravných prostředků proti rozhodnutí. Úřad také informuje veřejnost o přípravě rozhodnutí, které má obecný dosah, a dá veřejnosti možnost vyjádřit se k tomuto rozhodnutí.

f) Přiměřenost

- Přiměřenost se také někdy označuje slovem „proporcionalita“, tzn. úměrnost. Na základě tohoto principu úřad zasahuje do práv a zájmů osob jen tam, kde je to nutné k tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení a pouze v nezbytné míře. Při uplatňování svých pravomocí úřad zohledňuje mimořádnou situaci určité osoby takovým způsobem, aby jeho postup vůči ní nebyl nepřiměřeně tvrdý. Po osobách požaduje pouze takovou míru součinnosti, která je k dosažení účelu řízení nezbytná. Aby osoba splnila danou povinnost, úřad jí stanoví s ohledem na její osobní poměry přiměřenou lhůtu, která zahrnuje i čas potřebný na přípravu k plnění nově uložené povinnosti.

g) Efektivnost

- Podle tohoto principu úřad vždy usiluje o komplexní řešení problému osoby. Pokud nějaký odbor nebo organizační jednotka úřadu obdrží od osoby podání, které nemá příslušnost řešit, postoupí toto podání věcně příslušné části úřadu a dané osobě o tom podá informaci. Pokud věc řeší několik odborů nebo organizačních jednotek najednou, zjišťují vzájemně informace o svém postupu, předávají si je a společně tento postup uvádějí do vzájemného souladu. Každý úřad by měl být ve své činnosti důsledný a usiluje o skutečné vyřešení celé věci. (Černín, 2019, st. 128)

h) Odpovědnost

- Princip požaduje po úřadu, aby se nevyhýbal posouzení předběžné otázky nebo přijetí rozhodnutí ve věci, která spadá do jeho působnosti. Pokud se stane, že úřad udělá chybu, jasně a výslovně tuto chybu přizná, písemně se za ni dané osobě omluví a okamžitě přijme účinná opatření k nápravě, popř. osobu poučí o možnosti zažádat o náhradu škody, která jí vznikla nesprávným úředním postupem. Dále tento princip požaduje, aby se úřad při své činnosti snažil předcházet škodám na zdraví a majetku osob i státu a na veřejných statcích. S informacemi, které získá při výkonu veřejné správy, nakládá citlivě a poskytuje jim náležitou ochranu.

i) Otevřenost

- Princip, podle něhož úřad umožňuje osobám nahlížet do všech úředních dokumentů a pořizovat si jejich kopie. Úřad pečlivě dodržuje spisový pořádek, takže je schopen dohledat různé dokumenty. Přístup osob k úředním listinám omezuje úřad pouze do té míry, jakou vyžaduje ochrana osobních údajů, soukromí, oprávněných zájmů jiných osob, utajovaných skutečností, obchodních tajemství nebo jiné zákonné limity. Poplatek za zpřístupnění těchto dokumentů nebo pořízení jejich kopií stanoví úřad tak, aby tím nezabránil osobám získat informace o činnosti úřadu. Na dokumentech úřadu (stejně jako na internetových stránkách úřadu) je vždy uvedeno jméno pracovníka, který dokument vypracoval, a telefonický či e-mailový kontakt na něj. Tento princip také požaduje, aby byla úřední deska umístěna na viditelném místě, aby byla zřetelně označena a přehledně členěna.

j) Vstřícnost

- Princip zavazuje úředníky, aby se chovali k osobám s respektem a zdvořilostí a aby byly korektní vůči jiným osobám. Všem sdělením věnuje náležitou pozornost a na všechna podání řádně odpovídá (pouze s výjimkou podání, která jsou anonymní nebo která se opakují). Úřad se vždy snaží pomoci osobě dosáhnout cíle, který sleduje svým podáním. Úředník nesmí v žádném případě narušovat lidskou důstojnost osob, neboť si je vědom toho, že náplní jeho práce je služba veřejnosti.

Samozřejmě existují i oblasti, ve kterých ombudsman pomáhat nemůže. Jedná se především o soukromé spory. Jsou to např. spory s jinými lidmi (jako jsou spory mezi sousedy, mezi zaměstnanci a zaměstnavateli), spory s firmami (kupní smlouvy, půjčky, smlouvy o pojištění apod.) nebo spory s poskytovateli zdravotních a sociálních služeb (nemocnice). Též nám ombudsman nemůže pomoci ani v trestním řízení.

Do působnosti ombudsmana nespádají také nejvyšší ústavní orgány, jako je např. Parlament, prezident republiky, NKÚ apod., a některé další orgány, jako např. zpravodajské služby. Ochránce dále nemůže posuzovat jednání a rozhodování orgánů obcí

a krajů v samostatné působnosti, mohlo by to totiž být chápáno jako zasahování do práva na samosprávu. (Sládeček, 2013)

2.10 Postup Veřejného ochránce práv

Pokud daný podnět spadá do působnosti Veřejného ochránce práv a nejsou tu žádné důvody pro odložení nebo pro jiný postup, ochránce zahájí šetření a stěžovatele o tom písemně vyrozumí.

Podnět veřejnému ochránci práv musí obsahovat:

- Vylíčení podstatných okolností věci včetně sdělení, zda věc byla předložena i jinému státnímu orgánu, a pokud ano, tak s jakým výsledkem. Je tedy nutné sdělit všechny informace a skutečnosti, které mohou být pro podnět významné.
- Označení úřadu, popř. jméno a příjmení nebo jiné údaje o totožnosti osoby, které se podnět týká (např. označení úřadu, jenž podle stěžovatele porušil zákonem stanovené povinnosti, popř. jméno konkrétní úřední osoby.
- Doklad o tom, že úřad, kterého se podnět týká, byl neúspěšně vyzván k nápravě. Takovým dokladem může být např. rozhodnutí o zamítnutí stížnosti.
- Jméno, příjmení a bydliště, popř. u právnické osoby název, sídlo a osoby oprávněné jejím jménem jednat, tzn. údaje stěžovatele a údaje o jeho osobě, aby ji mohl Veřejný ochránce práv vyrozumět o tom, jak bylo s jejím podnětem naloženo.

Pokud podnět neobsahuje výše zmíněné předepsané náležitosti, ochránce vyzve stěžovatele k jejich doplnění. Pokud ani ve stanovené lhůtě nebudou tyto náležitosti doplněny, ochránce podnět odloží a nebude se jím už nadále zabývat.

Mezi další důvody pro odložení patří:

- Podnět je zjevně neopodstatněný, např. stěžovatel podává podnět na prošetření orgánu, na nějž se působnost ochránce nevztahuje.
- Od právní moci rozhodnutí, od opatření či události, kterých se podnět týká, uplynula v den doručení podnětu doba delší než jeden rok.
- Věc, které se podnět týká, je projednávána soudem nebo už byla soudem rozhodnuta.
- Jde o podnět ve věci, která již byla ochráncem přešetřena a opakovaný podnět nepřináší nové skutečnosti.

- Podnět je zřejmě odvoláním nebo žalobou či jiným typem podání, odlišným od podnětu – v takovém případě ochránce obratem vyrozumí stěžovatele a poučí ho o tom, jak a kam takové podání správně podat.

Pokud veřejný ochránce práv podnět odloží, musí o tom písemně vyrozumět stěžovatele.

Průběh šetření

Pokud tedy daný podnět spadá do působnosti Veřejného ochránce práv a ten neshledá důvody k jeho odložení, zahájí šetření. To spočívá v získávání dokumentů, informací a shromažďování faktů. Tento postup zahrnuje vstupování do všech prostor úřadu, nahlížení do spisů, kladení otázek všem zaměstnancům úřadu. Ochránce může také požadovat informace a vysvětlení nebo vydání stanoviska k právním a skutkovým otázkám. Úřad má povinnost všem požadavkům vyhovět. Ombudsman nemá předepsanou lhůtu, ve které musí šetření provést.

Skončení šetření

Po skončení šetření ochránce rozhoduje, zda úřad pochybil či nikoliv. Pokud pochybení nezjistil, ukončí šetření a vyrozumí o výsledku a ukončení šetření stěžovatele i daný úřad. Pokud naopak pochybení zjistí, vyzve úřad, aby se k jeho zjištěním do 30 dnů vyjádřil a uvedl, zda provedl nebo provádí opatření k nápravě daného stavu. V případě, že ochránce shledá tato opatření dostačujícími, vyrozumí o tom stěžovatele i úřad. Pokud je to naopak a úřad žádné opatření neprovedl nebo uplynula lhůta pro podání vyjádření, sdělí veřejný ochránce práv písemně svůj závěr úřadu i stěžovateli. Součástí toho je i návrh opatření k nápravě.

3 ROZPOČTY A VÝSLEDKY HOSPODAŘENÍ KANCELÁŘE OMBUDSMANA V ČR

V této kapitole se zaměřím na ekonomickou stránku a na rozpočet Kanceláře veřejného ochránce práv. Bude zde vývoj příjmů a výdajů v letech 2012-2021, přičemž více zanalyzuji právě rok 2021 a 2022 a přiblížím plánovaný rozpočet na rok 2023.

3.1 Rozpočet veřejného ochránce práv

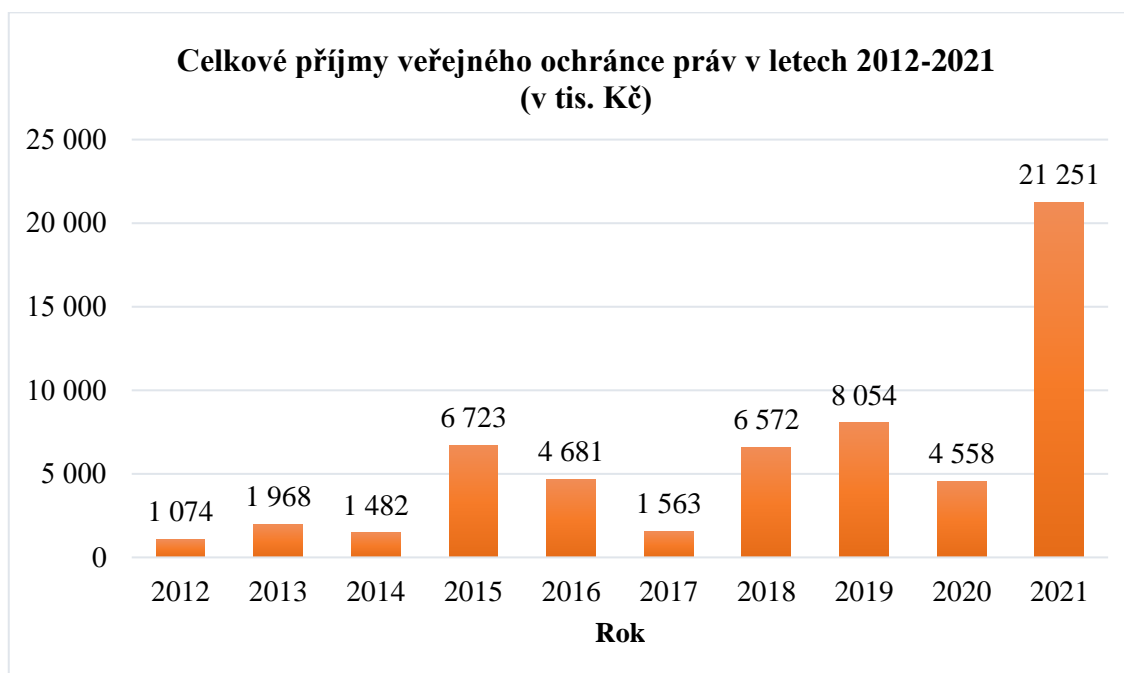
Kancelář veřejného ochránce práv má zřízené samostatné oddělení, které zpracovává rozpočetnictví, připravuje podklady pro správu příslušné kapitoly státního rozpočtu, dále připravuje návrh rozpočtu, sleduje rovnoměrnost čerpání finančních prostředků, vede finanční účetnictví apod. Finanční zdroje veřejného ochránce práv pochází ze státního rozpočtu, žádné jiné finanční zdroje nemá.

Výdaje na činnost veřejného ochránce práv a jeho Kanceláře jsou hrazeny ze samostatné kapitoly státního rozpočtu. Skutečnost, že má veřejný ochránce práv samostatný rozpočet, přispívá k zajištění hospodářské nezávislosti na vládě. (Šabatová, 2008) Rozpočet Kanceláře veřejného ochránce práv tvoří kapitola 309 státního rozpočtu. Výdaje této kapitoly jsou rozděleny na kapitálové a běžné výdaje. Mezi kapitálové výdaje patří investiční nákupy a související výdaje, tzn. výdaje na pořízení dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku. Běžné výdaje tvoří více než 94 % této kapitoly. Mezi ně patří především výdaje na platy a obdobné a související výdaje (např. platby sociálního a zdravotního pojištění za zaměstnance). Tyto výdaje tvoří přes 70 % běžných výdajů. Další součástí běžných výdajů jsou výdaje na neinvestiční nákupy (např. výdaje na nákup energie, výdaje na nákup materiálu), a neinvestiční transfery (např. platby daní, náhrady placené fyzickým osobám nebo platby do zahraničí, mezi které patří především členské příspěvky mezinárodním organizacím). Příjmy Kanceláře zahrnují pouze přijaté transfery ze státního rozpočtu, popř. nedaňové příjmy, kam patří např. příjem z pronájmu nebo pachtu majetku nebo příjem z prodeje neinvestičního majetku. Tyto nedaňové příjmy však tvoří zanedbatelnou část celkových příjmů.

Je důležité zde zmínit, že transfer ze státního rozpočtu se nepromítá v příjmech, ale ve výdajích KVOP.

V následujících grafech lze vidět vývoj příjmů a výdajů Kanceláře veřejného ochránce práv od roku 2012 do roku 2021 (nejsou tam zahrnuty „příjmy“ ze státního rozpočtu).

Graf 1 - Celkové příjmy veřejného ochránce práv v letech 2012-2021

Zdroj: vlastní zpracování dle Závěrečných účtů KVOP za roky 2012-2021 – www.ochrance.cz

Z grafu je patrné, že příjmy Kanceláře pravidelně nerostou, ale ani neklesají. Výjimkou je rok 2021. Největší položku příjmů v tomto roce tvoří neinvestiční převody z národního fondu, a to konkrétně příjmy z rozpočtu EU, které se vztahují k projektům, jež Kancelář realizuje. Mezi tyto projekty patří především:

- **Projekt „Dětská skupina Motejlci“ (II.)**

- Tento projekt navazuje na předchozí projekt „Dětská skupina Motejlci“, který byl zahájen v roce 2016 a jeho realizace skončila 31.03.2018. Prioritním cílem těchto projektů je podpora zaměstnanosti, adaptabilita pracovní síly, a především sladění pracovního a soukromého života. Smyslem je rozšířit služby péče o dítě v místě realizace projektu a poskytnout tak zaměstnancům Kanceláře, kteří mají děti v předškolním věku, pomoc ve sladění pracovního a osobního života a také usnadnit jim návrat/vstup do zaměstnání. V roce 2021 bylo na tento projekt poskytnuto 9 976 000,- Kč z Operačního programu Zaměstnanost¹.

¹ Operační program Zaměstnanost se zaměřuje na podporu zaměstnanosti, sociálního začleňování a modernizace veřejné správy. Jeho řídicím orgánem je Ministerstvo práce a sociálních věcí.

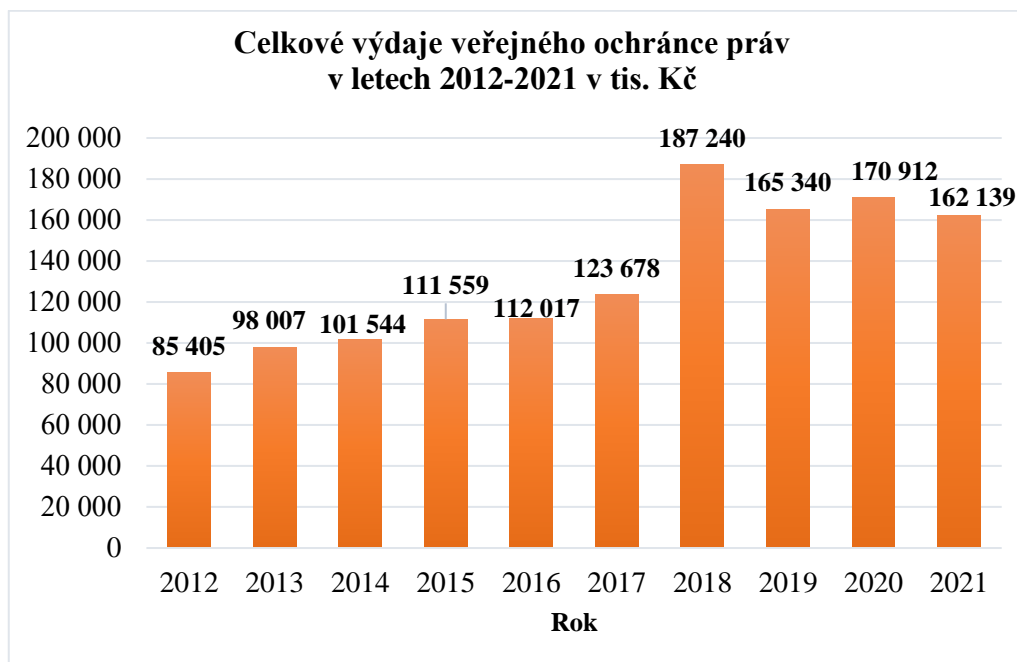
- **Projekt „Elektronizace úřadu Kanceláře veřejného ochránce práv“**
 - Smyslem tohoto projektu je vytvoření elektronického portálu, jehož prostřednictvím budou moci občané ČR podávat podněty, a to ve formě úplného elektronického podání, kde budou mít i možnost sledovat stav jejich podnětu. V roce 2021 bylo na tento projekt poskytnuto 937 000,- Kč z Integrovaného regionálního operačního programu².
- **Projekt „Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv“**
 - Kancelář veřejného ochránce práv plní úkoly spojené s odborným, technickým a organizačním zabezpečením činnosti ochránce, a má k dispozici zdroje na pokrytí plnění těchto úkolů. Nemá však prostředky na plnění jiných aktivit s celospolečenským dopadem, které by mohly přispívat k systémovým změnám. Tento projekt cílí na vyvážení tohoto stavu tím, že personálně posilňuje 4 odbory kanceláře:
 - posílení činnosti sekretariátu ochránce a jeho zástupce
 - posílení prevence špatného zacházení (odbor dohledu nad omezováním osobní svobody)
 - posílení ochrany ohrožených dětí a jejich rodin a podpora práv dětí (odbor rodiny, zdravotnictví a práce)
 - posílení práva na rovné zacházení a ochranu před diskriminací (odbor rovného zacházení)
 - Tento projekt je financovaný z Norských fondů³, které na projekt v roce 2021 poskytly 7 531 000,- Kč.

² IROP je zaměřený na vyvážený rozvoj území, zkvalitnění infrastruktury a zlepšení veřejných služeb a veřejné správy. Řídicím orgánem je Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

³ Prostřednictvím těchto fondů je přispíváno ke snižování ekonomických a sociálních rozdílů v EHP a k posilování spolupráce. Hlavním koordinátorem těchto fondů je Ministerstvo financí.

3.1.3 Výdaje KVOP

Graf 2 - Výdaje veřejného ochránce práv v letech 2012-2021

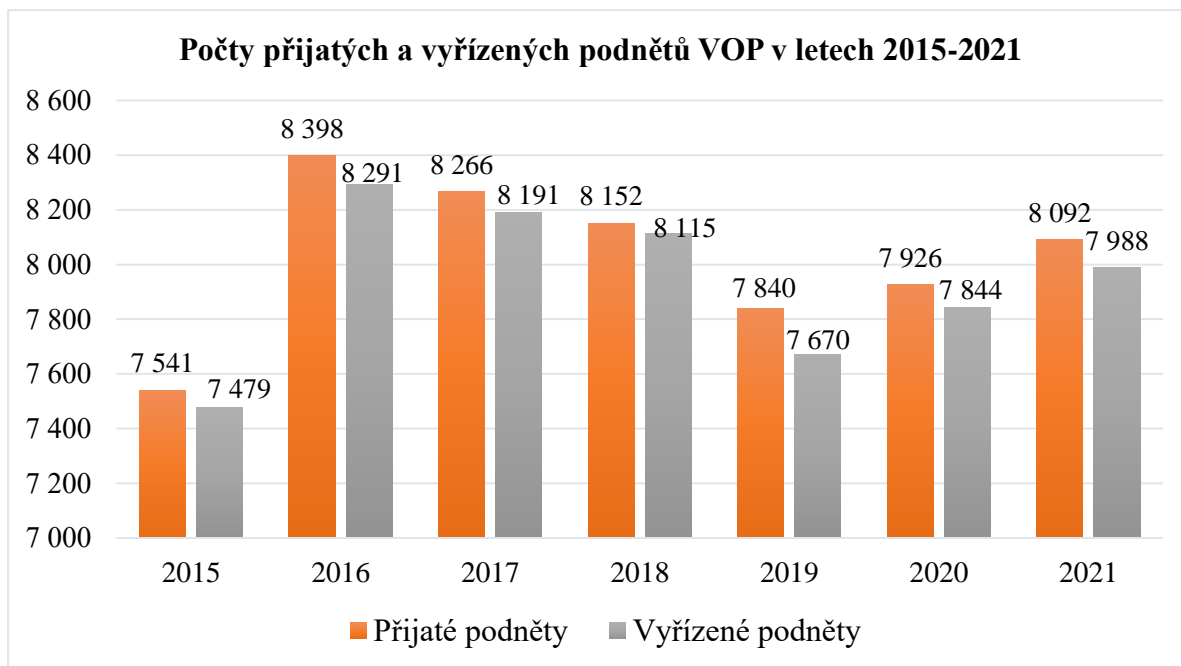
Zdroj: vlastní zpracování dle dat ze Závěrečných účtů KVOP za roky 2012-2021 (2023) – www.ochrance.cz

Z grafu je patrné, že výdaje nejvíce vzrostly v roce 2018. V tomto roce se zvýšily běžné výdaje, a to především výdaje na platy, neboť se zvýšil počet zaměstnanců Kanceláře v souvislosti s realizací dvou projektů. To mělo za důsledek zvýšení výdajů téměř o 63 000 000,- Kč.

3.1.4 Počet přijatých podnětů a vyřízených podnětů

Jak s výdaji, tak i s příjmy souvisí počet vyřešených podnětů. Pokud veřejných ochránce práv obdrží podnět, automaticky to neznamená že se jím musí zabývat (v případě že podnět nespadá do působnosti ochránce). Pro zajímavost zde uvádím tabulku s vývojem počtů podnětů ombudsmanovi, jak obdržených, tak i vyřízených. Ve zprávách KVOP jsou tyto informace uváděny až od roku 2015.

Graf 3 - Počty přijatých a vyřízených podnětů VOP v letech 2015-2021

Zdroj: vlastní zpracování dle Závěrečných účtů KVOP 2015-2021 (2023) – www.ochrance.cz

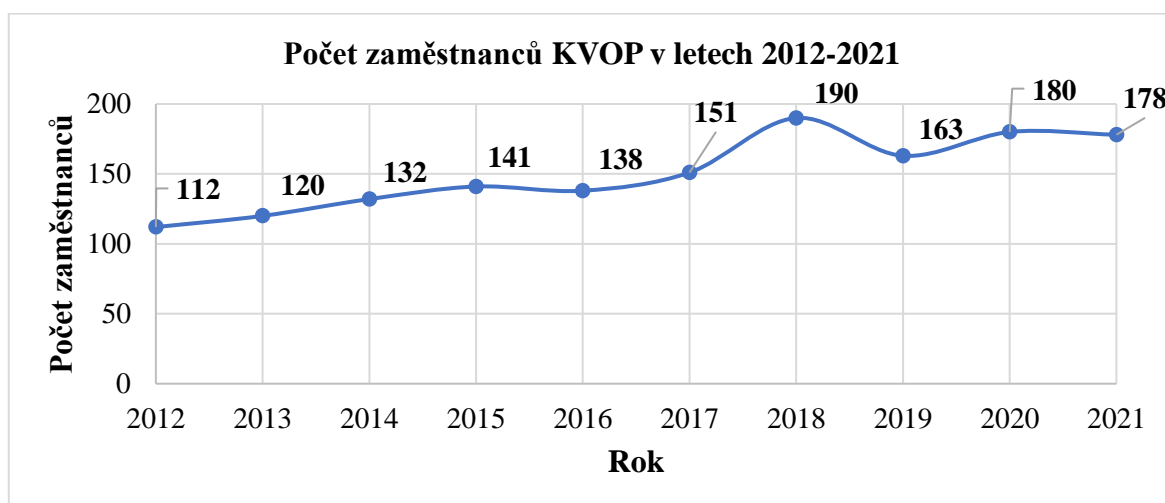
Z grafu lze vidět, že počet přijatých podnětů není nikdy 100 % shodný s počtem vyřízených podnětů. Převážně je to způsobeno tím, že ne všechny podněty jsou vyřízeny v tom roce kdy jsou podány a část z nich se přesouvá do dalších let.

3.2 Rozbor zaměstnanosti KVOP

3.2.1 Počet zaměstnanců

Vývoj počtu zaměstnanců Kanceláře v letech 2012–2021 zobrazuje následující graf:

Graf 4 - Počty zaměstnanců KVOP v letech 2012-2021

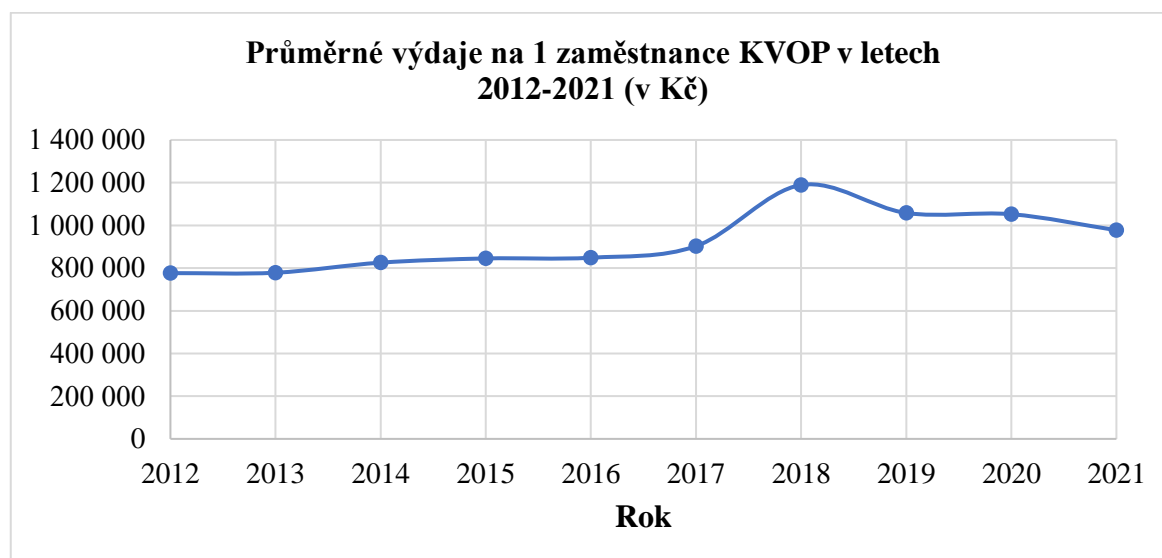
Zdroj: vlastní zpracování dle Závěrečných účtů KVOP za roky 2012-2021 (2023) – www.ochrance.cz

Z grafu je zřejmé, že počet zaměstnanců se neustále zvyšuje. Jediný úbytek byl v roce 2019, kdy kancelář přišla o 27 zaměstnanců (důvod viz. následující podkapitola). Nejvyšší nárůst je vidět mezi roky 2017–2018 (vysvětlení opět viz. následující podkapitola).

3.2.2 Náklady na jednoho zaměstnance

Nákladovost na jednoho zaměstnance se stanoví podílem výdajů celkem, běžných výdajů a osobních výdajů a průměrného přepočteného evidenčního počtu zaměstnanců. Vývoj nákladů je zobrazen v grafu č. 5.

Graf 5 - Průměrné výdaje na 1 zaměstnance KVOP v letech 2012-2021

Zdroj: vlastní zpracování dle Závěrečných účtů KVOP za roky 2012-2021 (2023) – www.ochrance.cz

Pro lepší představu o průměrných výdajích na 1 zaměstnance zde uvedu i tabulku s přesnými čísly:

Tabulka 2 - Průměrné výdaje na 1 zaměstnance (v Kč) v letech 2012-2021

Rok	Průměrné výdaje na 1 zaměstnance (Kč)	Rok	Průměrné výdaje na 1 zaměstnance (Kč)
2012	776 409	2017	902 760
2013	778 359	2018	1 189 160
2014	825 560	2019	1 058 250
2015	845 145	2020	1 052 350
2016	848 613	2021	977 510

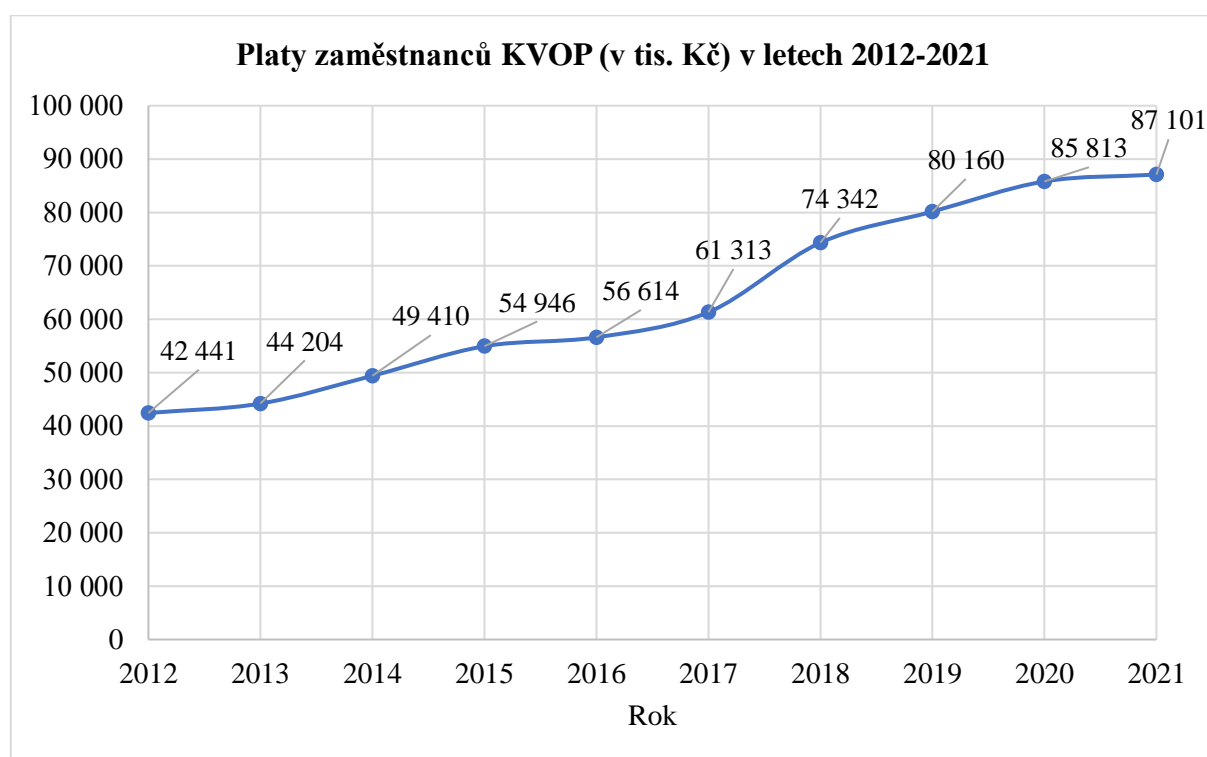
Zdroj: vlastní zpracování dle dat ze Závěrečných účtů KVOP za roky 2012-2021 (2023) – www.ochrance.cz

Je vidět, že nejvyšší nárůst výdajů je právě v letech 2017–2018. Do výdajů v tomto období se mírně promítlo zvýšení počtu zaměstnanců, ale zásadní vliv na zvýšení nákladovosti na jednoho zaměstnance měly výdaje, které byly uskutečněné koncem roku 2018 a které byly spojené s realizací přístavby objektu Kanceláře + výdaje, které byly spojené s realizací projektu spolufinancovaného z rozpočtu EU „Kybernetická bezpečnost KVOP“. Od roku 2018 výdaje na jednoho pracovníka zase klesají, i když počet pracovníků stále roste.

3.2.3 Platy zaměstnanců KVOP

Následující graf ukazuje celkové platy zaměstnanců Kanceláře v jednotlivých letech.

Graf 6 - Platy zaměstnanců KVOP v letech 2012-2021

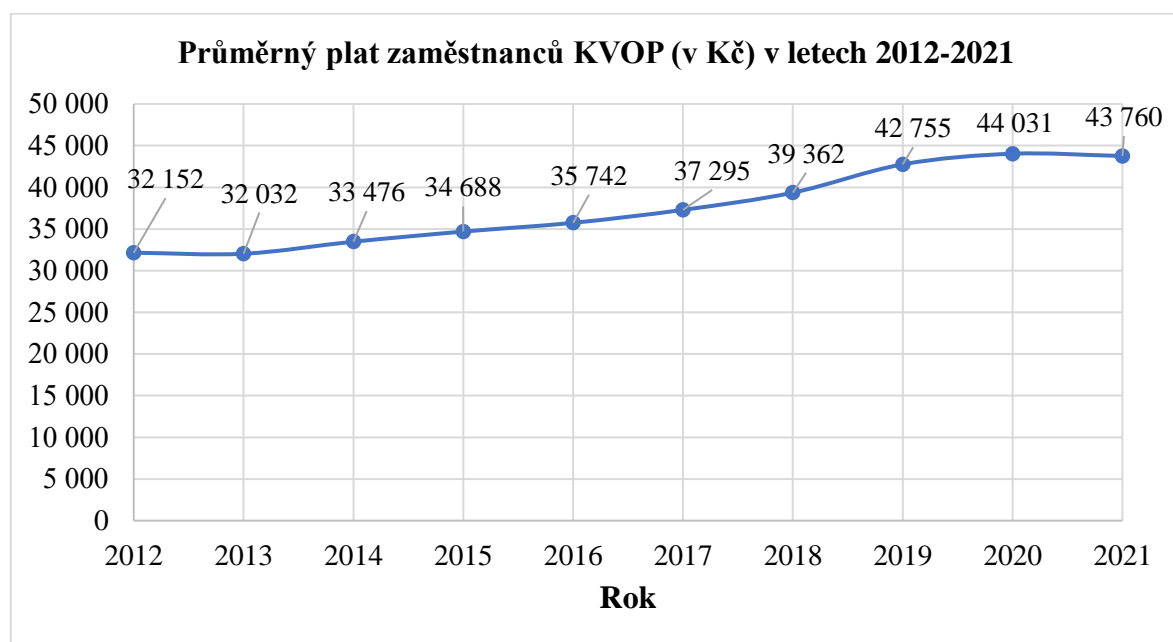

Zdroj: vlastní zpracování dle Závěrečných účtů KVOP za roky 2012-2021 (2023) – www.ochrance.cz

Platy jsou stále rostoucí, přičemž nejvyšší nárůst je opět vidět v roce 2018, kdy kancelář přijala nejvíce nových zaměstnanců.

3.2.4 Průměrný plat zaměstnanců KVOP

Graf 7 - Průměrné platy zaměstnanců KVOP v letech 2012-2021

Zdroj: vlastní zpracování dle dat ze Závěrečných účtů KVOP za roky 2012-2021 (2023) – www.ochrance.cz

Od roku 2013 až do roku 2020 lze vidět rostoucí trend průměrných platů. V roce 2021 je vidět mírný pokles. Podle Zpráv z Kanceláře VOP tyto dosažené průměrné platy neodpovídají svou výší profesní struktuře zaměstnanců Kanceláře, neboť přes 70 % zaměstnanců jsou pracovníci s vysokoškolským, převážně právnickým vzděláním. Na tyto zaměstnance se kladou vysoké profesní požadavky a v porovnání s jinými institucemi jsou tyto průměrné platy nižší a zdaleka nedosahují průměrných platů obdobných typů zaměstnanců v komerční sféře. Výše průměrného platu má nepříznivé dopady na přijímání nových pracovníků a bývá jedním z nejčastějších důvodů pro rozvázání pracovního poměru.

Jenom pro zajímavost zde uvedu i tabulku dosaženého vysokoškolského vzdělání zaměstnanců Kanceláře.

Tabulka 3 - Dosažené vysokoškolské vzdělání zaměstnanců KVOP v letech 2012-2021

Rok	Celkový počet zaměstnanců	Počet zaměstnanců s vysokoškolským vzděláním	% podíl vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců na celkovém počtu
2012	112	79	70,5
2013	120	82	68,0
2014	132	92	69,7
2015	141	102	72,3
2016	138	100	72,5
2017	151	112	74,2
2018	190	140	73,7
2019	163	122	74,8
2020	180	136	75,6
2021	178	136	76,4

Zdroj: vlastní zpracování dle Závěrečných účtů KVOP (2023) - www.ochrance.cz

3.3 Rok 2021

3.3.1 Rozpočet

Schválený rozpočet příjmů na rok 2021 byl 9 821 000 Kč. Následující tabulka zobrazuje přehled o plánovaných a skutečných příjmech pro rok 2021:

Tabulka 4 - Plánované a skutečné příjmy KVOP v roce 2021

Ukazatel	Rozpočet 2021 (v tis. Kč)	Skutečnost (v tis. Kč)
Příjmy celkem	9 821,00	21 251,21
z toho:		
příjmy z rozpočtů EU a FM	9 571,00	20 866,81

Zdroj: Závěrečný účet KVOP 2021 (2022) – www.ochrance.cz

Skutečné celkové příjmy za rok 2021 byly vyšší než plánované, a to o 11 430,21 tis. Kč. V tabulce č. 5 jsou rozepsány jednotlivé položky skutečných příjmů, a jsou seřazeny od nejnižších příjmů po nejvyšší (nejsou zde zahrnuty příjmy ze státního rozpočtu):

Tabulka 5 - Jednotlivé položky příjmu KVOP v roce 2021

Položka	Částka (v tis. Kč)
Příjmy z pronájmu movitých věcí	2,35
Příjmy z pronájmu pozemků	10,68
Příjmy z pronájmu ost. nemovitých věcí	25,38
Převody z ostatních vlastních fondů	70,48
Příjmy z prodeje ost. DHM	117,93
Přijaté nekapitálové náhrady a příspěvky	157,57
Neinvestiční převody z NF	9 976,32
Investiční převody z NF	10 890,50
Celkem	21 251,21

Zdroj: vlastní zpracování dle dat ze Závěrečného účtu KVOP za rok 2021 (2023) – www.ochrance.cz

Z tabulky lze vidět, že nejvyšší položku příjmů tvoří Investiční převody z národního fondu. Sem patří příjmy z rozpočtu EU, které se vztahují k projektu „Elektronizace úřadu Kanceláře veřejného ochránce práv“.

Druhou největší položku poté tvoří Neinvestiční převody z národního fondu, kam spadají především příjmy z rozpočtu EU, které souvisí s projektem „Dětská skupina Motejlci (II)“ a „Dětská skupina Motejlci (III)“ (příjmy týkající se těchto dvou projektů jsou ve výši 1 507,32 tis. Kč), dále sem patří příjmy z projektu „Elektronizace úřadu Kanceláře veřejného ochránce práv“ ve výši 937,35 tis. Kč a příjmy z projektu „Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv“ ve výši 7 531,65 tis. Kč.

V případě výdajů byl schválený rozpočet ve výši 169 138,01 tis. Kč (běžné výdaje 160 792,01 tis. Kč a kapitálové 8 346,00 tis. Kč). Přehled o výdajích je v tabulce č. 6.

Tabulka 6 - Plánované a skutečné výdaje KVOP v roce 2021

Ukazatel	Rozpočet 2021 (tis. Kč)	Skutečnost
		(v tis. Kč)
Kapitálové výdaje	8 346,00	7 436,45
Běžné výdaje	160 792,01	154 702,63
v tom: osobní výdaje	129 550,28	129 738,34
věcné výdaje	30 688,72	24 292,41
ostatní běžné výdaje	553	671,87
Výdaje celkem	169 138,01	162 139,08
z toho:		
výdaje na projekty		
spolufinancované z EU a FM	11 260,00	8 824,01

Zdroj: vlastní zpracování dle dat ze Závěrečného účtu KVOP za rok 2021 (2023) – www.ochrance.cz

Skutečné výdaje byly v roce 2021 nižší než plánované. K poklesu došlo jak u výdajů kapitálových, tak i u běžných. Všechny kapitálové výdaje byly použity v rámci programu 00901 Rozvoj a obnova materiálně technické základny KVOP.

Program Rozvoj a obnova materiálně technické základny KVOP

Tento program je zařazený v informačním systému programového financování. Je rozčleněn na dva podprogramy:

- Pořízení, obnova a provozování ICT KVOP
- Pořízení a obnova majetku ve správě KVOP

Mezi hlavní cíle programu patří:

- Obnova a rozšíření ICT (např. obnova starých serverů)
- Rozšíření komunikačních možností Kanceláře (např. modernizace telefonní ústředny)
- Obnova a zdokonalení PZTS a EPS (např. rozšíření počtu čidel PZTS a EPS)
- Úpravy stavebních objektů (např. stavební úpravy vnitřních prostor)
- Obnova vozového parku
- Obnova movitého majetku (např. dovybavení a obnova interiéru budovy kancelářskou a administrativní technikou)

Největší rozdíl mezi plánem a skutečností je však u běžných výdajů, konkrétně u věcných výdajů, kam spadá např. nákup drobného DHM, kancelářského materiálu, nákup energií, pohonných hmot nebo cestovné.

Běžné výdaje (kromě výdajů na platy) byly vynaloženy především na:

- Odměny za užití duševního vlastnictví: Tento ukazatel obsahuje pouze jednu položku, a to jsou „Odměny za užití počítačových programů“, a patří sem právo na užívání nehmotného majetku jiného vlastníka.
- Nákup materiálu: Patří sem např. výdaje na pořízení a obnovu drobného DHM, výdaje na nákup materiálu a zajištění provozu Kanceláře (kancelářský materiál, úklidové prostředky apod.). V meziročním srovnání s rokem 2020 došlo ke snížení čerpání prostředků v tomto ukazateli, k nárůstu došlo pouze na položce „Léky a zdravotnický materiál“, a to především kvůli nákupu antigenních testů na zjištění onemocnění COVID – 19.
- Úroky a ostatní finanční výdaje: Tento ukazatel obsahuje pouze jednu položku, a tou jsou „Kurzové rozdíly ve výdajích“. Výdaje na této položce se vztahují k uskutečněným pracovním cestám do zahraničí a úhradám faktur do zahraničí, a mění se podle pohybu kurzů zahraničních měn. V roce 2021 byly uskutečněny pracovní cesty do těchto zemí (v závorce je vždy uvedena částka výdajů, které souvisejí s pracovní cestou, u některých zahraničních cest pak proplácí výdaje související s cestou částečně nebo zcela pořadatel):
 - Ukrajina 5. – 6. 3. 2021 (4 000,- Kč)
 - Řecko, Gruzie, Arménie 11. – 12.3. 2021 (7 000,- Kč)
 - Rumunsko 31.3. – 1.4. 2021 (1 000,- Kč)
 - Uzbekistán 20. – 22.5. 2021 (3 000,- Kč) – tato cesta se neuskutečnila z důvodu zhoršení epidemiologické situace, výdaje zde představují částku za ubytování, kterou nebylo možné vrátit
 - Ghana, Španělsko, Německo, Rakousko 12. – 15.7. 2021 (5 000,- Kč)
 - Itálie 27.8. – 4.9. 2021 (12 000,- Kč)
 - Maďarsko 28. – 30.9. 2021 (2 000,- Kč)
 - Chorvatsko 3. – 8.10. 2021 (24 000,- Kč)
 - Řecko 5. – 7.10. 2021 (9 000,- Kč)
 - Maďarsko 20. – 22.10. 2021 (7 000,- Kč)

- Rakousko 24. – 26.11. 2021 (1 000,- Kč) – tato cesta se také neuskutečnila z důvodu zhoršení epidemiologické situace, výdaje zde představují částku za jízdenky, které nebylo možné vrátit
 - Albánie, Francie 19. – 22.12. 2021 (3 000,- Kč)
- Nákup vody, paliv a energie: V tomto ukazateli se oproti roku 2020 snížily výdaje na elektrickou energii – k poklesu došlo především díky zavedení práce z jiného místa výkonu práce než ze svého pracoviště (byl zaveden home office) u větší skupiny zaměstnanců, a to hlavně v období nouzového stavu a realizace mimořádných opatření v souvislosti s pandemií COVID – 19.
- Nákup služeb: Do tohoto ukazatele patří výdaje na aktualizace softwaru, služby školení a vzdělávání a konzultační, poradenské a právní služby. Objem výdajů na této položce je ovlivněn množstvím požadavků na spolupráci s externími odborníky.
- Ostatní nákupy: Spadají sem především výdaje vynaložené na opravy a údržbu majetku Kanceláře a cestovné zaměstnanců.
- Výdaje na netransferové převody uvnitř organizace, na převzaté povinnosti a na jistoty: V rámci tohoto ukazatele se používá převážně jen jedna položka, a to jsou Převody vlastní pokladně (převody mezi pokladnou a bankovním účtem).
- Výdaje související s neinvestičními nákupy, příspěvky, náhrady a věcné dary: Tato položka zahrnuje výdaje na náhrady a příspěvky související s výkonem ústavní funkce (náhrady ochránce a jeho zástupce), dále ostatní výdaje, které souvisí s neinvestičními nákupy (např. platby za výdaje, které jsou spojené se správou a provozem společných bytů, které jsou určeny pro představitele Kanceláře), a také výdaje na věcné dary (dary bývají obvykle nakupovány především k obdarování významných návštěv ze zahraničí).
- Členské příspěvky mezinárodním organizacím: Výše těchto příspěvků je ovlivněna hlavně změnou kurzu Kč vůči euru. Kancelář je členem tří mezinárodních organizací, a to:
 - IOI – International Ombudsman Institute: tato organizace sdružuje více než 100 ombudsmanů a jejím účelem je zprostředkovávat mezinárodní výměnu zkušeností, formulovat standardy, realizovat vzdělávací programy a stáže, pořádat konference, workshopy apod. Kancelář je členem od roku 2003 a roční členský příspěvek je ve výši 1 500 EUR.

- Equinet – European Network of Equality Bodies: cílem této organizace je výměna mezinárodních zkušeností, implementace evropského práva a judikátu v oblasti rovného zacházení apod. Kancelář je členem Equinetu od roku 2009 a roční členský příspěvek je ve výši 1 200 EUR.
- ENNHRI – European network of National Human Rights Institutions: Cílem organizace je posílit propagaci a ochranu lidských práv v celém evropském regionu. Za tímto účelem pomáhá jednotlivým NHRI s procesem získání a udržení mezinárodní akreditace, koordinuje výměnu informací mezi jejími členy, organizuje workshopy, konference apod. Kancelář je členem od roku 2017 a roční členský příspěvek byl v roce 2021 2 000 EUR (od roku 2022 se výše příspěvku zvedla na 3 000 EUR).

Výsledky hospodaření kanceláře se vždy porovnávají s předchozím rokem. V následující tabulce je porovnání běžných výdajů v roce 2021 s rokem 2020:

Tabulka 7 - Jednotlivé položky běžných výdajů v roce 2020 a 2021

Položka	Běžné výdaje v roce 2020 (v tis. Kč)	Běžné výdaje v roce 2021 (v tis. Kč)
Odměny za užití duševního vlastnictví	789,51	990,36
Výdaje na některé opravy hmotných věcí	60,49	41,5
Nákup materiálu	5 254,88	4 345,67
Úroky a ostatní finanční výdaje	1,85	5,53
Nákup vody, paliv a energie	2 870,48	2 260,69
Nákup služeb	13 283,43	13 570,36
Ostatní nákupy	2 577,56	2 188,87
Výdaje na netransferové převody	0,00	0,00
Výdaje související s neinv. nákupy	736,97	889,44
Neinvestiční převody vlastním fondům	1 724,57	1 749,37
Ostatní neinvestiční transfery	17,18	16,03
Náhrady placené obyvatelstvu	411,35	458,49
Členské příspěvky mezin. organizacím	118,16	197,35

Zdroj: vlastní zpracování dle dat Závěrečných účtů KVOP za roky 2020–2021 (2023) – www.ochrance.cz

Nároky z nespotřebovaných výdajů

Nároky z nespotřebovaných výdajů vznikají tehdy, kdy organizační složka státu nevyčerpá svůj rozpočet na daný rok a hypotetickou úsporu eviduje právě jako nárok z nespotřebovaných výdajů. Tyto nároky nejsou finančně kryty, a pokud je chce daná organizační složka uplatnit, musí na ně Ministerstvo financí zajistit prostředky. (NKÚ, 2017) Nároky z nespotřebovaných výdajů KVOP činily k 1.1.2021 20 447,54 tis. Kč, z toho profilující výdaje byly ve výši 10 056,27 tis. Kč a neprofilující 10 391,27 tis. Kč. V průběhu roku byly zapojeny nároky ve výši 4 851,31 tis. Kč a z této částky bylo skutečně použito 4 749,56 tis. Kč (profilující výdaje 3 605,47 tis. Kč a neprofilující výdaje 1 144,09 tis. Kč).

Následující tabulka zobrazuje rozdělení NNV na profilující a neprofilující a jejich částky.

Tabulka 8 - Rozdělení nároků z nespotřebovaných výdajů v roce 2021

Výdaj	NNV zapojení (v tis. Kč)	NNV použití (v tis. Kč)
Profilující výdaje	3 654,92	3 605,47
v tom:		
výdaje na platy a OPPP (vč. EU/FM)	2 836,49	2 836,49
výdaje na projekty spolufinancované z prostředků EU/FM (bez platů a OPPP)	677,43	653,63
výdaje na programy podle § 13 odstavec 3 rozpočtových pravidel	141	115,35
Neprofilující výdaje	1 196,38	1 144,09
Celkem	4 851,30	4 749,56

Zdroj: Závěrečný účet KVOP za rok 2021 (2022) – www.ochrance.cz

3.3.2 Zaměstnanost a čerpání mzdových prostředků

Dle zákona č. 57/2022 Sb. o státním rozpočtu byl na rok 2021 Kanceláři stanoven závazný ukazatel prostředků na platy a ostatní platby za provedenou práci ve výši 95 814,82 tis. Kč, povinné pojistné placené zaměstnavatelem 31 987,69 tis. Kč, základní příděl FKSP 1 747,77 tis. Kč a platy zaměstnanců v pracovním poměru 86 988,76 tis. Kč, limit počtu zaměstnanců 163,25 a z toho 9,25 zaměstnanců podílejících se na projektu, který je spolufinancovaný z prostředků FM.

Průměrný přepočtený počet zaměstnanců na rok 2021 činil 165,87 (bez projektů 155,77), tzn. limit počtu zaměstnanců byl překročen o 1,77 zaměstnance. Na výdaje, které souvisí s překročením limitu počtu zaměstnanců (v souladu s dohodou s náměstkem ministra financí) byly použity nároky z nespotřebovaných výdajů. Co se týká počtu zaměstnanců

za projekty spolufinancované z rozpočtu FM, na projekt „Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv“ činil 10,10. Se souhlasem řídicího orgánu byl v roce 2021 navýšen limit o jednoho zaměstnance, výdaje byly opět hrazeny z nároků z nespotřebovaných výdajů uvedeného projektu.

Plánovaný průměrný plat činil v roce 2021 44 405 Kč, skutečný průměrný plat byl 43 760 Kč, tzn. plán nebyl překročen. V tabulce č. 9 je zobrazen přehled skutečných platů a průměrného počtu zaměstnanců.

Tabulka 9 - Plánované a skutečné platby a počty zaměstnanců v roce 2021

Ukazatel	Schválený rozpočet (v tis. Kč)	Skutečnost (v tis. Kč)
Platby a ostatní platby za provedenou práci	95 814,82	96 451,48
z toho:		
výdaje na projekty spolufinancované z EU/FM	7 259,28	5 665,50
v tom: platy zaměstnanců	86 988,76	87 101,78
OPPP (včetně platů VO a jeho zástupce)	8 826,06	9 349,70
Průměrný přepočtený evidenční počet zam-ců	163,25	165,87
z toho:		
na projekty spolufinancované z EU/FM	9,25	10,10

Zdroj: Závěrečný účet KVOP za rok 2021 (2022) – www.ochrance.cz

Celkový objem prostředků, které byly stanoveny na platy zaměstnanců za rok 2021 byl lehce překročen, a to o 0,13 %. Objem prostředků na OPPP byl překročen o 5,93 %. Překročení těchto ukazatelů bylo hrazeno prostřednictvím čerpání nároků z nespotřebovaných výdajů za uplynulá období, a to ve výši 2 836,49 tis. Kč.

1.4 Rok 2022

3.4.1 Příjmy a výdaje

V případě příjmů byl schválený rozpočet pro rok 2022 ve výši 8 073 tis. Kč, skutečné příjmy byly 6 625 tis. Kč, skutečné tedy byly menší než plánované. Naopak tomu je u výdajů, kdy schválený rozpočet byl 158 318 000,- Kč a skutečné výdaje byly 161 044 000,- Kč. V následující tabulce je přehled jednotlivých položek výdajů za rok 2022:

Tabulka 10 - Výdaje v roce 2022

Položka	Výdaje (v mil. Kč)
Běžné výdaje	157,87
z toho:	
výdaje na platy	129,17
výdaje na neinv. nákupy	26,01
neinvestiční transfery	2,68
Kapitálové výdaje	3,18
Celkem	161,05

Zdroj: vlastní zpracování dle Monitoru státní pokladny (2023) – www.statnipokladna.cz

Součástí schváleného rozpočtu byly i výdaje, které souvisí s financováním projektů „Dětská skupina Motejlci III“ (383 000,- Kč) a projektu „Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv“ (8,822 mil. Kč). V průběhu roku byl rozpočet navýšen o výdaje na platy a ostatní platby za provedenou práci (2,520 mil. Kč), po této změně činil rozpočet 160,838 mil. Kč.

V tomto roce došlo také k čerpání nároků z nespotřebovaných výdajů z předchozích let, a to ve výši 10,157 mil. Kč. Z této částky bylo využito:

- 1,971 mil. Kč na spolufinancování projektu „Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv“
- 8,186 mil. Kč na výdaje, které nejsou zajištěné rozpočtem kapitoly (z čehož je 1,153 mil. Kč na platy a OPPP a 7,033 mil. Kč na provozní výdaje)

3.4.2 Zaměstnanost v roce 2022

Na konci roku 2022 pracovalo v Kanceláři 183 zaměstnanců, z toho téměř 25 % z nich mělo zkrácený úvazek. Dalších 16 lidí bylo na mateřské nebo rodičovské dovolené. Kancelář pokračovala také ve spolupráci s odborníky, kteří nejsou kmenovými zaměstnanci, ale mohou přispět k odbornému posouzení některých případů (konkrétně probíhala spolupráce např. s psychology, dětskými psychiatry, odborníky na sociální práci nebo s odborníky v oblasti chování náročného na péči).

Závazný limit počtu zaměstnanců Kanceláře byl pro rok 2022 164,25, z toho 10,25 zaměstnanců bylo vyhrazeno na oba zmíněné projekty. Skutečný průměrný přepočtený počet zaměstnanců byl 165,48: z toho 10,52 zaměstnanců se podílelo na projektu spolufinancovaného z Norských fondů. Limit zaměstnanců tak byl překročen o 1,23 – na překročení tohoto limitu byly použity nároky z nespotřebovaných výdajů.

Vyřizováním podnětů a výkonem dalších působností Ochránce se přímo zabývalo 120 zaměstnanců, z toho 98 zaměstnanců bylo ze sekce právní, 17 zaměstnanců bylo z odboru administrativy a spisových služeb a 5 zaměstnanců bylo ze sekretariátu ochránce a jeho zástupce.

3.4.3 Podněty

V roce 2022 vyřídila Kancelář 18 016 podnětů, což bylo nejvíc za celou historii úřadu. Přes 10 000 podnětů se týkalo očkovací vyhlášky (očkování proti COVID-19). V tomto roce bylo ukončeno 792 šetření, přičemž z toho bylo 562 případů, kdy úřady pochybily (v 95 % případů úřady svoji chybu po zásahu ombudsmana napravily). Dále bylo přijato 17 942 podnětů a bylo zahájeno 744 šetření, 50 z nich bylo z vlastní iniciativy. Následující tabulka zobrazuje přijaté podněty podle oblastí působnosti:

Tabulka 11 - Přijaté podněty v působnosti členěné dle oblastí

Oblast	Počet podnětů
Správa na úseku zdravotnictví (očkovací vyhláška)	10 415
Sociální zabezpečení	1 449
Armáda, policie a vězeňství	521
Stavby a regionální rozvoj	503
Ochrana práv dětí, mládeže a rodiny	444
Věci cizinců	294
Správa na úseku zdravotnictví (kromě očkovací vyhlášky)	279
Státní správa soudnictví	240
Ostatní nezařazené obory v působnosti VOP	218
Daně, poplatky a cla	201
Přestupy	183
Doprava a spoje	169
Ochrana životního prostředí	164
Správa zaměstnanosti a práce	158
Pozemkové právo a restituce	113
Diskriminace – zboží a služby	75
Samospráva, územní členění a právo na informace	70
Vnitřní správa	65

Zdroj: Výroční zpráva KVOP za rok 2022 (2023) – www.ochrance.cz

Z tabulky vyplývá, že nejvíce podnětů bylo podáno v oblasti zdravotnictví, a to konkrétně co se týká očkovací vyhlášky, podle které měli lidé na 60 let a některé profese povinné očkování proti onemocnění COVID-19. Kvůli velkému množství stížností Ministerstvo zdravotnictví později povinnost zrušilo a vydalo vyhlášku novou.

Ombudsman se v loňském roce musel zabývat i pro něj novým tématem, a to válkou na Ukrajině. V této oblasti bylo potřeba vydávat informační materiály pro uprchlíky, hlídat jejich právní ochranu a proškolovat úředníky. Ochránce také osobně navštěvoval tuzemské uprchlické tábory a kancelář mimo jiné pomáhala i s registrací příchozích uprchlíků.

1.5 Rok 2023

Pro rok 2023 byl rozpočet pro KVOP schválen takto: příjmy ve výši 169 484 000,- Kč (z toho 7 244 000,- Kč jsou příjmy v podobě dotací, projektů, popř. pronájmu) a schválené výdaje jsou ve výši 162 240 000,- Kč. Na platy zaměstnanců a OPPP je určena částka 97 387 000,- Kč.

Za 1. čtvrtletí roku 2023 ochránce obdržel celkem 1 965 podnětů. Nejvíce podnětů se týkalo sociálního zabezpečení (463 podnětů), dále staveb a regionálního rozvoje (116 podnětů) a ochrany dětí, mládeže a rodiny (104 podnětů). V tomto období ombudsman uskutečnil 4 systematické a 4 následné návštěvy zařízení, prostudoval 1 490 rozhodnutí o vyhoštění a uspořádal 11 vzdělávacích akcí (např. seminář „OSPOD v porozvodovém konfliktu rodičů“). Dále vydal 2 doporučení, konkrétně doporučení pro Radu pro rozhlasové a televizní vysílání a doporučení pro zohlednění univerzálního designu v činnosti Úřadu práce v ČR.

Ochránce se také aktivně zapojuje do připomínkování právních předpisů i nelegislativních materiálů, které předkládají jednotlivá ministerstva nebo vláda. V prvním čtvrtletí letošního roku vstoupil ombudsman prostřednictvím svých připomínek do 11 řízení o návrzích právních předpisů, v připomínkách pak vnesl 83 dílčích připomínek (v roce 2022 měl v tomto období pouze 4 připomínky a 9 dílčích připomínek). Největší počet dílčích připomínek měl k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí a k zákonu o sociálních službách.

4 VEŘEJNÍ OCHRÁNCI PRÁV VE STÁTECH STŘEDNÍ EVROPY

V této kapitole nejdříve krátce představím Evropského ombudsmana, jeho pravomoc a působnost. Poté se zaměřím na veřejné ochránce práv v jednotlivých státech střední Evropy a provedu komparaci s českým ombudsmanem.

4.1 Evropský ombudsman

První úřad Evropského ombudsmana byl zřízen v září roku 1995, a to v návaznosti na Maastrichtskou smlouvu. Zřízení této funkce lze považovat za úspěch; koneckonců to byla myšlenka, o které se diskutovalo více než 20 let, přesto se však nesetkala s nadšením Evropského parlamentu (především kvůli obavám, že bude vážně zasažen jeho „monopol“ na obranu práv občanů). Vznik této institucionální novinky vyplynul především z potřeby posílit demokracii. Sídlo Evropského ombudsmana je ve Štrasburku. K dnešnímu dni zastávaly tento úřad celkem 3 osoby: Jacob Söderman, Nikiforos Diamandouros a Emily O'Reilly, všichni bývalí národní ombudsmani v jejich zemích (Finsko, Řecko a Irsko).

Evropský ombudsman je považován za jednoho z nejvýznamnějších aktérů EU pro prosazování větší transparentnosti. Jeho úkolem je přijímat a zkoumat stížnosti, které se týkají nesprávného úředního postupu v činnosti orgánů, úřadů, institucí a agentur EU (včetně Evropské komise, Rady EU, Evropského parlamentu, Výboru regionů a Hospodářského a sociálního výboru). Do jeho působnosti při výkonu svých pravomocí nepatří pouze Soudní dvůr, Tribunál a Soud pro veřejnou službu. Samozřejmě může také zahájit šetření z vlastní iniciativy. (Evropský parlament online) Má plnou nezávislost a široké pravomoci ve vztahu k přístupu k dokumentům a informacím EU. Je volený Evropským parlamentem a je oprávněn přijímat stížnosti od kteréhokoliv občana Unie nebo od kterékoliv právnické či fyzické osoby, která má bydliště nebo sídlo v členském státě. Podle Smlouvy o založení Evropského společenství každá osoba, která má příslušnost členského státu je zároveň občanem Unie; občanství Unie pouze doplňuje státní příslušnost členského státu a nenahrazuje ji. (Šturma, Čepelka, 2018; st. 228). Může přijímat stížnosti i od osob, které nejsou občany EU, ale prokážou, že pobývaly v zemi EU v době nesprávného úředního postupu. Pokud ombudsman zjistí nesprávný úřední postup, postoupí tuto věc dotčené organizaci nebo instituci, která má 3měsíční lhůtu na vydání svého stanoviska. Principem úřadu je, že se vždy snaží najít přátelské a vzájemně přijatelné řešení (flexibilní a rychlá náprava je vždy výhodnější). Pokud

však instituce takové řešení odmítne, má veřejný ochránce k dispozici tři nástroje: kritické poznámky, návrhy a doporučení anebo předložení zvláštní zprávy Evropskému parlamentu. V případě nástroje „návrhy a doporučení“ vydává ombudsman řadu doporučení, kterými se zabývá případy nesprávného úředního postupu. Kritické poznámky se používají, když již není možné odstranit nesprávný úřední postup, nebo když instituce nereagovala uspokojivě na návrhy a doporučení ombudsmana. Pokud se veřejný ochránce práv domnívá, že stanovisko orgánu není uspokojivé, má možnost předložit Evropskému parlamentu tzv. zvláštní zprávu, která popisuje fakta případu a navrhaná doporučení. Tato zpráva je v podstatě maximum, je to to poslední, co lze udělat. Stejně jako u kritických poznámek nebo návrhů a doporučení, ani zvláštní zpráva není právně závazná, tzn. rozhodnutí je pouze na Evropském parlamentu.

Evropský veřejný ochránce práv také vždy podá zprávu o průběhu a výsledku šetření Evropskému parlamentu. Je povinen každý rok vypracovat výroční zprávu, kterou rovněž předkládá Evropskému parlamentu. Tyto zprávy v podstatě představují přehled ombudsmanovy práce z předchozího roku. (Vogiatzis, 2018)

Jedním z významných úspěchů evropského veřejného ochránce práv je vytvoření ECGAB (The European Code for Good Administrative Behaviour). Jedná se o tzv. Evropský kodex řádné správní praxe obsahující podstatná ustanovení, podle kterých mají instituce a jejich úředníci respektovat zásady, které jsou v tomto kodexu stanoveny. Mezi tyto zásady patří např. zákonnost, neexistence diskriminace, nestrannost, spravedlnost, objektivita, ale třeba i zásada, podle které má úředník zajistit, aby každý občan Unie nebo každý člen veřejnosti obdržel odpověď na svůj dotaz orgánu ve stejném jazyce, v jakém byl dotaz podán. Kodex je platný pouze pro orgány, instituce, úřady a agentury EU (nikoliv pro členské státy), nicméně se ukázalo, že je zdrojem inspirace pro podobné zásady i v rámci vnitrostátních právních řádů.

4.2 Polsko

Polský ombudsman je jmenován tzv. Sejmem, což je dolní komora parlamentu Polské republiky (horní komora je Senát). Zasedá v něm 460 poslanců, a předseda se nazývá maršálek Sejmu. V Polsku se ombudsman nazývá „Rzecznik praw obywatelskich“, je jmenován se souhlasem Senátu a jeho funkční období je dle polské Ústavy čl. 2 5leté. Tatáž osoba nesmí být veřejným ochráncem práv více než 2 funkční období. Může jmenovat nejvýše 3 své zástupce. Pouze ochránce může svého zástupce odvolat. Ombudsmanem může být jmenován polský občan, který má právní znalosti, profesní zkušenosti a také sociální citlivost. Je ve své činnosti nezávislý, nezávislý na jiných státních orgánech a odpovídá pouze Sejmu,

a to za podmínek stanovených zákonem. Veřejný ochránce nesmí zastávat jinou funkci (kromě funkce vysokoškolského profesora), nesmí vykonávat jinou odbornou činnost a nesmí patřit k žádné politické straně nebo odborovému svazu. Nemůže být trestně stíhaný nebo zbavený osobní svobody bez předchozího souhlasu Sejmu. Nelze ho zadržet ani zatknout, pouze s výjimkou dopadení při páchání trestného činu nebo pokud je jeho zadržení nezbytné k zajištění průběhu řádného řízení. O jeho zadržení musí být okamžitě informován Sejm, který má právo okamžitě nařídit ombudsmanovo propuštění.

Sejm má právo odvolat ombudsmana před uplynutím doby, na kterou byl jmenován, a to z těchto důvodů:

- ombudsman se stal trvale neschopným vykonávat svoji funkci (např. v důsledku nemoci, invalidity apod.).
- ombudsman rezignoval na výkon funkce
- ombudsman porušil slib, který složil před zahájením výkonu své funkce

Ochránce práv má povinnosti každoročně informovat Sejm i Senát o své činnosti. Jeho výdaje jsou hrazeny se státního rozpočtu.

4.2.1 Žádost

Žádost adresovaná ochránci je bezplatná, nevyžaduje žádný konkrétní formulář, musí pouze obsahovat jméno žadatele a osoby, jejíž práv a svobod se daná věc týká, a dále také specifikovat předmět věci.

Poté, co se ombudsman seznámí s podanou žádostí, může:

- případ převzít
- žadateli pouze naznačit prostředky, na které má právo
- postoupit případ podle jurisdikce
- případ nepřevzít

V každém případě musí vyznat danou osobu o svém rozhodnutí.

Pokud případ převezme, může buďto sám vést rozhodovací řízení, nebo požádat příslušné orgány o prošetření případu nebo alespoň jeho části, popř. požádat Sejm, aby nařídil Nejvyššímu kontrolnímu úřadu provedení kontroly konkrétního případu nebo alespoň jeho části

Po prošetření věci může ochránce:

- vysvětlit žadateli, že nezjistil žádné porušení lidských práv a svobod

- obrátit se s žádostí na úřad, instituci nebo organizaci, jejíž činnost shledal jako porušování lidských a občanských svobod
- požadovat zahájení řízení v občanskoprávních věcech a účastnit se probíhajících řízení s právy státního zástupce
- žádat o potrestání, jakož i o zrušení pravomocného rozhodnutí v řízení o drobných deliktech

Veřejný ochránce práv má právo prošetřit případ na místě, a to i bez předchozího upozornění. Může také požadovat předložení různých spisů týkajících se konkrétního případu, má právo vyžádat si informace o stavu věci a může nařídit vypracování znaleckých posudků.

Orgán, instituce nebo organizace je povinna s ochráncem spolupracovat a poskytnout mu součinnost, a to především:

- Zajistit mu nahlížení do spisů a dokumentů
- Poskytovat mu požadované informace a vysvětlení
- Reagovat na připomínky a obecná hodnocení ochránce
- Poskytnout vysvětlení svého rozhodnutí

Ombudsman jedná buďto na žádost občanů nebo jejich organizací, dále na žádost orgánů místní samosprávy, na žádost dětského ombudsmana anebo z vlastní iniciativy.

4.2.2 Dětský ombudsman

Polsko má od roku 2000 dětského ombudsmana, který se nazývá Mluvčí práv dítěte. Ten řeší otázky týkající se např. nepřijetí dětí do škol, odmítnutí zdravotní péče pro dítě a další případy diskriminace. Působí i jako účastník v soudních řízeních v dětských záležitostech. Jedná tak, aby chránil práva dětí, a to zejména:

- právo na ochranu života a zdraví
- právo být vychován v rodině
- právo na slušné sociální podmínky
- právo na vzdělání

Stejně jako v případě polského Veřejného ochránce práv, i dětský ombudsman je volen na 5 let, tatáž osoba nemůže tuto funkci vykonávat více než dvě po sobě jdoucí funkční období a pravomoci, způsoby řešení případu i důvody pro odvolání dětského ombudsmana jsou taktéž stejné.

4.3 Rakousko

V Rakouské republice existuje tzv. Rakouská rada ombudsmana, která monitoruje veřejnou správu už od roku 1977. Od 1. července 2012 je tato rada zodpovědná také za ochranu a podporu dodržování lidských práv. Rada má 3 členy (ombudsmany), kteří spolupracují jako kolegové a z nichž jeden působí střídavě jako předseda. V současné době jimi jsou Gaby Schwarzová, Bernard Achitz a Walter Rosencrantz. Všichni jsou voleni rakouským parlamentem (Národní radou) na období šesti let, a jen jednou mohou být zvoleni znovu. Předseda se mění každý rok na konci června a mezi jeho úkoly patří dohled na vnitřní správu Rady a její zastupování na veřejnosti, všechny důležité záležitosti však členové projednávají a rozhodují o nich společně. Členové Rady ombudsmana musí být způsobilí, musí mít znalosti v oboru lidská práva, během výkonu funkce nesmí být členy spolkové vlády a nesmí vykonávat žádnou jinou profesi. Ombudsmani jsou při výkonu své funkce nezávislí a nelze je odvolat, mohou však být obžalováni za porušení zákona při výkonu svých úředních povinností.

V Rakousku je podávání stížností ombudsmanovi podmíněno tím, o jakou stížnost se jedná. Stížnosti na federální správní úřady jsou možné ve všech spolkových zemích Rakouska, a mohou se týkat např. finančních úřadů, azylového řízení, výkonu spravedlnosti nebo vodního, lesního a environmentálního práva. Oproti tomu stížnosti na státní a obecní úřady nejsou možné v Tyrolsku a ve Vorarlbersku (tyto země mají vlastního provinčního ombudsmana), a mohou se týkat např. státních nebo obecních daní, problémů ochrany přírody nebo silničního provozu.

Každý z ombudsmanů zodpovídá za jinou oblast. Gabi Schwarzová odpovídá na federální úrovni za trestní systém, daně, poplatky, odvody, délku řízení u soudů a státních zástupců, dále za evropské a mezinárodní záležitosti a za obranu státu. Na státní úrovni prověřuje obecní správu a všechny obecní záležitosti, jako je např. územní plánování, stavební právo, státní a obecní komunikace apod. Další z ombudsmanů, Bernard Achitz, se na federální úrovni zabývá zdravotním, důchodovým a úrazovým pojištěním i administrativou trhu práce a oblastní mládeže a rodiny. Na státní úrovni spadají do jeho působnosti starosti osob se zdravotním postižením, ale také témata jako je zdravotní administrativa, ochrana zvířat a veterinární služby. Poslední ombudsman, Walter Rosencrantz, má na federální úrovni na starosti policii, cizinecké a azylové právo, zemědělství, lesní a vodní hospodářství, ochranu životního prostředí, živnostenská a podnikatelská zařízení, školky, školy a univerzity. Na státní úrovni se zabývá otázkami dopravy a zemědělství.

4.3.1 Žádost

Každá osoba bez ohledu na svůj věk, státní příslušnost a místo bydliště se může obrátit na Radu ombudsmana se stížností na rakouský správní orgán (jiný než veřejné správy Tyrolska a Vorarlberska, které mají své vlastní zemské úřady veřejného ochránce práv). Stížnost mohou podat jak občané, tak i firmy, podnikatelé nebo sdružení. Stížnost může zahrnovat např. nečinnost úřadu, právní názor, který není v souladu s příslušnými zákony, nebo také jednání z hrubé nedbalosti.

Všechny spolkové, zemské, obecné úřady a obecní sdružení, stejně jako další samosprávní orgány, podporují Radu ombudsmana v plnění jeho úkolu tak, že mu umožňují nahlížet do jejich záznamů a na požádání poskytují požadované informace. Úřední mlčenlivost je vůči Radě ombudsmana neúčinná, stejně tak ale Rada musí zachovat úřední mlčenlivost ve stejné míře jako orgán, na kterého se při plnění svých úkolů obrátila. Ve svých zprávách pro Národní Radu je vázána mlčenlivostí v tom rozsahu, v jakém je to nezbytné v zájmu zúčastněných stran.

Rada ombudsmana je povinna prošetřit každou stížnost a informovat stěžovatele o výsledku svého šetření a o přijatých opatřeních. Jsou však i oblasti, u kterých nemá právo se jimi zabývat. Mezi tyto oblasti patří např. soudní rozhodnutí (stížnost na soud lze podat pouze v případě, že důvod stížnosti souvisí s nepřiměřenou dobou trvání řízení), nebo právní záležitosti, které mohou vzniknout mezi soukromými osobami nebo soukromými společnostmi. V průběhu šetření může Rada ombudsmana požadovat přístup ke všem potřebným dokumentům. Pokud Rada zjistí, že je stížnost oprávněná, vydá doporučení pro vyšetřovanou instituci. Ta má povinnost je do 8 týdnů splnit, a pokud tak neučiní, musí uvést důvody, proč se doporučeními Rady neřídila.

Pokud má Rada podezření na nesprávný úřední postup, může jednat ex-officio, tedy může jednat bez konkrétní stížnosti.

Rada ombudsmana každoročně předkládá Národní radě a Spolkové radě zprávu o své činnosti (Spolková rada tvoří spolu s Národní radou Parlament Rakouské republiky a je zde zastoupeno všech 9 rakouských spolkových zemí).

4.3.2 Tyrolsko a Vorarlbersko

Jak již bylo zmíněno, v těchto dvou spolkových zemích působí tzv. provinční (zemští) ombudsmani. Patří mezi orgány zemského parlamentu, jsou nezávislí na státní vládě a mají za úkol na požádání komukoliv pomoci ve věcech provinční správy a nepřímé federální správy

a přijímat stížnosti. Každou stížnost musí neprodleně prošetřit a usilovat o vyjasnění či nápravu na příslušném pracovišti, a o výsledku svých opatření stěžovatele co nejdříve informovat. Jde tedy o institut kontroly, který má občany chránit před nekalým jednáním úřadů. Musí každoročně předkládat zemskému parlamentu zprávu o své činnosti.

4.3.3 Dětský ombudsman

Stejně jako v Polské republice, i zde existuje dětský ombudsman. Byl zřízen federálním zákonem o péči o mládež z roku 1989. V období mezi lety 1989-1995 byli ombudsmani zřízeni ve všech devíti spolkových zemích. Jejich struktura, finanční zdroje, odpovědnosti a funkce se liší provincie od provincie, ale všechny jsou nezávislými vládními institucemi. Jsou jmenováni provinčními vládami. Mají široké pravomoci řešit jednotlivé případy a prosazovat práva dětí. Jsou pověřeni obranou zájmů dětí v rámci soudních s právních řízení a podporou veřejného povědomí o blahu a zájmech dětí prostřednictvím médií a veřejné diskuse. Ombudsmani spolu spolupracují při projednávání příslušných zákonů a návrhů předpisů týkajících se situace dětí a mládeže.

4.3.4 Preventivní monitorování lidských práv

Rakouská Rada ombudsmana je zodpovědná za ochranu a prosazování lidských práv v Rakouské republice, a aby mohla plnit své úkoly jako orgán republiky pro lidská práva, zřídila jednu federální komisi (ta je zodpovědná za sledování trestních a forenzních institucí na celostátní úrovni) a šest regionálních komisí (Tyrolsko a Vorarlbersko; Salcbursko a Horní Rakousko; Štýrsko a Korutany; Vídeň; Vídeň a Dolní Rakousko; Burgenland a Dolní Rakousko). Odborné komise mají neomezený přístup do všech institucí a dostávají veškeré informace a dokumenty, které jsou potřebné k výkonu jejich mandátu (např. mají komplexní přístup i k lékařským údajům vězňů v policejních záchytných střediscích, nebo mají právo vést soukromé rozhovory s osobami ve vazbě). Každá komise se skládá s předsedy a členů, které jmenuje Rada v souladu s mezinárodními požadavky na genderovou paritu. Komise jsou multietnické a jsou složeny z pracovníků z různých oborů. V celém Rakousku je jedna spolková a šest regionálních komisí s přibližně 60 členy. Spolu s Radou komise monitorují instituce, ve kterých dochází nebo může docházet ke zbavení nebo omezení osobní svobody. Lidé mohou být ohroženi ztrátou svobody na různých místech, a to např. ve věznicích, kasárnách, psychiatrických léčebnách, krizových centrech nebo v různých zařízeních pro osoby se zdravotním postižením. Týká se to celkem asi 4 000 veřejných a soukromých institucí

na území Spolkové republiky Rakousko a každý rok provádějí komise přibližně 500 ověřovacích návštěv, které jsou obvykle neohlášené.

Komise navštěvují a monitorují instituce a programy pro osoby se zdravotním postižením. Cílem je zabránit jakékoliv formě vykořisťování, násilí a zneužívání. Tyto návštěvy se týkají např. ústavů dlouhodobé péče pro osoby se zdravotním postižením a psychosociálními problémy a denní centra pro osoby se zdravotním postižením.

Rada ombudsmana a její komise rovněž prověřuje vydané přímé příkazy a donucovací opatření, které provádí správa. Jedná se např. o monitorování policejních operací při rozsáhlých razíích, při významných akcích, demonstracích apod. Cílem je zde chránit lidi a jejich práva. Rovněž se zabývá obviněními ze špatného zacházení s policejními silami a úmrtí a pokusy o sebevraždu v policejní vazbě.

Komise o svých návštěvách a kontrolách informují Radu a provádějí hodnocení porušování lidských práv a doporučení, jak tomuto porušování předcházet. Může se stát, že Rada dojde k odlišným závěrům než komise – v tomto případě má komise právo ke zprávám Rady doplnit svoje komentáře.

4.3.5 Důchodová komise

V červenci roku 2017 převzala Rada ombudsmana nové povinnosti: byla zřízená nezávislá důchodová komise, která se zabývá žádostmi o důchod podle zákon o důchodech pro „oběti dětských domovů“. Tato komise je odpovědná za osoby, které byly v letech 1945-1999 v Rakousku vystaveny násilí ve veřejném dětském domově, v dětském domově katolické nebo protestantské církve, pěstounské rodině, nemocnici, psychiatrickém ústavu nebo sanatoriu. Totéž platí i pro jednotlivce, kteří se stali oběťmi násilí v Rakousku v soukromém zařízení, a to za předpokladu, že doporučení podalo zařízení sociální péče o děti a mládež.

Tato komise má svého předsedu (v současné době je předsedou ombudsman Bernhard Achitz) a skládá se z 12 odborníků z různých oborů. Posuzuje, zda jsou splněny předpoklady pro přiznání důchodu a předkládá návrhy Radě ombudsmana. Komise se schází se žadateli a provádí „výzkum“, aby mohla vyhodnotit, zda je nárok na důchod oprávněný. Schůzky jsou pravidelné a podrobně se zde posuzuje, zda jsou popisy událostí žadatele věrohodné.

4.4 Slovensko

Veřejný ochránce práv je nezávislý orgán Slovenské republiky, který v rozsahu své působnosti, která je stanovena zákonem, chrání základní práva a svobody osob v konání před orgány veřejné správy a dalšími orgány veřejné moci, pokud je jejich konání, rozhodování anebo nečinnost v rozporu s právním pořádkem. Všechny orgány veřejné moci poskytují veřejnému ochránci práv potřebnou součinnost.

VOP může předložit Ústavnímu soudu SR návrh na zahájení šetření, pokud všeobecně závazný právní předpis porušuje základní právo anebo svobodu osob. Jeho působnost se vztahuje na orgány státní správy, orgány územní samosprávy, dále na FO a PO, které podle zákona rozhodují o právech a povinnostech FO a PO v oblasti veřejné správy anebo do práv a povinností FO a PO v oblasti veřejné správy jinak zasahují. Nevztahuje se na Národní radu SR, prezidenta, vládu, Ústavní soud, Nejvyšší kontrolní úřad, zpravodajské služby, na rozhodovací pravomoci vyšetřovatelů Policejního sboru, prokuraturu a na soudy s výjimkou orgánů řízení a správy soudů. Také se nevztahuje na věci operační a mobilizační povahy.

Ombudsmana volí Národní rada z kandidátů, které navrhne nejméně 15 poslanců Národní rady (obdobou Národní rady je dvoukomorový Parlament ČR). Může se jím stát pouze občan Slovenské republiky, který v den volby dosáhl věku 35 let, je bezúhonný, není členem politické strany ani politického hnutí, má trvalý pobyt na území Slovenské republiky a s volbou za veřejného ochránce práv souhlasí. Funkční období je 5 let, a stejnou osobu je možné zvolit za veřejného ochránce práv nejvíce ve dvou po sobě následujících funkčních obdobích.

Před uplynutím funkčního období zaniká výkon funkce veřejného ochránce práv:

- vzdáním se funkce
- nabytím právní moci rozsudku, kterým byl ombudsman odsouzen za úmyslný trestný čin, nebo kterým by odsouzen za trestný čin a soud nerozhodl v jeho případě o podmíněném odložení výkonu trestu odnětí svobody
- výkonem činnosti, která je neslučitelná s výkonem jeho funkce
- smrtí

Národní rada může odvolat VOP z funkce, pokud mu zdravotní stav dlouhodobě, nejméně však po čas 3 měsíců, nedovoluje řádně vykonávat povinnosti vyplývající z jeho funkce.

Veřejný ochránce práv předkládá Národní radě každý rok v prvním čtvrtletí správu o své činnosti, ve které uvádí svoje poznatky o dodržování základních práv a svobod FO a PO orgány veřejné moci a jeho návrhy a doporučení na nápravu zjištěných nedostatků.

4.4.1 Žádost

Veřejný ochránce práv může jednat na základě podnětu osoby, anebo z vlastní iniciativy. Z podnětu musí být jasné, jaké věci se to týká, proti kterému orgánu veřejné správy se to týká a čeho se podavatel domáhá. Pokud podnět nemá předepsané náležitosti, VOP vyzve podavatele, aby v určené lhůtě (minimálně 7 dní) tento podnět doplnil a upřesnil.

Ombudsman je povinný zachovávat mlčenlivost ve věcech ochrany osobnosti, o kterých se dozvěděl při výkonu svojí funkce, a to i po skončení funkce. Této povinnosti ho může zbavit pouze předseda Národní rady.

Podavatel podnětu má právo požádat ombudsmana, aby byla jeho totožnost utajena. V tomto případě se při řešení podnětu postupuje jen na základě popisu podnětu, ve kterém se neuvádějí osobní údaje. Může se ale stát, že charakter podnětu neumožňuje jeho vyřešení bez uvedení některého z osobních údajů. V tomto případě je třeba upozornit podavatele, že podnět bude řešen pouze tehdy, pokud ve stanovené lhůtě písemně udělí souhlas s uvedením konkrétního potřebného údaje o své osobě.

Při řešení podnětu je VOP oprávněný vstupovat do objektů orgánů veřejné správy, vyžadovat od orgánů veřejné správy poskytnutí potřebných spisů a dokladů, klást otázky zaměstnancům orgánu veřejné správy a hovořit i bez přítomnosti jiných osob s osobami, které jsou umístěny v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, disciplinární tresty vojáků, ochranná výchova, ústavní léčení nebo ústavní výchova a v celách policejního zadržení. Orgány veřejné správy mají vůči ombudsmanovi povinnost:

- poskytnout informace a vysvětlení
- umožnit nahlížení do spisu nebo mu spis půjčit
- předložit mu písemné stanovisko ke skutkovým a právním otázkám
- vypořádat se s opatřeními, které navrhne
- provést opatření, které navrhne v případě jejich nečinnosti
- umožnit jeho přítomnost na ústním projednání a klást účastníkům konání a osobám zúčastněným na projednání otázky

Pokud se po přezkoumání podnětu ukáže, že nedošlo k porušení základních práv a svobod, VOP o tom písemně uvědomí podavatele podnětu a orgán veřejné správy, proti kterému podnět směřuje. Pokud se naopak ukáže, že došlo k porušení základních práv a svobod, VOP oznámí výsledky přezkoumání spolu s návrhem opatření orgánu veřejné správy, proti kterému podnět směřuje, a tento orgán je povinný do 20 dnů ode dne doručení výzvy oznámit své stanovisko

ombudsmanovi. V případě, že ombudsman se stanoviskem orgánu nesouhlasí, anebo považuje provedené opatření za nedostatečné, oznámí tuto skutečnost nadřízenému orgánu (pokud žádný takový není, oznámí to vládě Slovenské republiky). Nadřízený orgán (popř. vláda Slovenské republiky) jsou povinni oznámit VOP do 20 dní ode dne doručení jeho vyrozumění opatření, které ve věci přijali, a pokud ani s tímto ombudsman nesouhlasí, oznámí tuto věc Národní radě anebo jí pověřenému orgánu.

Veřejný ochránce práv má právo podnět odložit, a to v případě, že:

- věc, které se podnět týká, nepatří do jeho působnosti
- věc, které se podnět týká, projednává soud anebo už soud ve věci rozhodnul
- věc, které se podnět týká, přezkoumává prokuratura anebo ji už přezkoumala
- podavatel podnětu vezme svůj podnět zpět nebo oznámí, že netrvá na jeho dalším přezkumu
- podnět se netýká osoby, která ho podala, pokud nepředložila písemný souhlas osoby na podání podnětu anebo písemnou plnou moc ve věci
- podnět je zjevně nepodstatný
- podnět je anonymní
- jde o podnět ve věci, kterou už veřejný ochránce přezkoumal a opakovaný podnět neobsahuje nové skutečnosti
- ve věci, které se podnět týká, už zasahoval komisař pro děti anebo komisař pro osoby se zdravotním postižením

VOP má povinnost písemně uvědomit o výsledcích řešení podnětu a o přijatých opatřeních také podavatele podnětu a osobu, u níž byla konáním, rozhodováním anebo nečinností orgánů veřejné správy porušena základní práva.

4.4.2 Komisař pro děti

Komisař pro děti je volen Národní radou a jeho funkční období je 6 let. Při výkonu této funkce nesmí vykonávat funkci v jiném orgánu veřejné moci anebo jinou placenou funkci a nesmí být členem politické strany nebo politického hnutí. Výkon jeho funkce zaniká, pokud uplyne funkční období, pokud se vzdá funkce, je odvolán anebo jeho smrtí. Národní rada má právo komisaře odvolat.

Komisař pro děti má za úkol podporovat a prosazovat práva přiznané dítěti mezinárodními smlouvami, kterými je Slovenská republika vázaná. Plní také úlohu národního preventivního mechanismu podle těchto mezinárodních smluv. Je to nezávislý orgán, který

svoji působnost vykonává odděleně od jiných orgánů, kterým předpis stanovuje kompetence v oblasti lidských práv.

Působnost komisaře pro děti se vztahuje na orgány veřejné správy (orgány státní správy, územní samosprávy a FO a PO, které podle předpisů zasahují do práv a povinností FO a PO v oblasti veřejné správy. Nevztahuje se však na výkon pravomocí Národní rady SR, prezidenta SR, vlády SR, Ústavní soud SR, Nejvyššího kontrolního úřadu SR, veřejného ochránce práv, komisaře pro osoby se zdravotním postižením a zpravodajských služeb.

Tento komisař posuzuje na základě podnětu anebo z vlastní iniciativy dodržování práv dětí, monitoruje dodržování těchto práv (např. provádí výzkumy na sledování stavu a vývoje v oblasti práv dětí), prosazuje zájmy dětí ve společnosti a s dětmi přímo pracuje, podporuje zvyšování povědomí o právech dítěte ve společnosti a spolupracuje se zahraničními a mezinárodními subjekty, které se podílejí na výkonu práv dítěte.

Mezi pravomoci komisaře patří:

- požadovat:
 - informace a údaje na účely posouzení dodržování práv dítěte
 - kopie spisové dokumentace na účely posouzení dodržování práv dítěte včetně kopií dokladů a obrazových a zvukových záznamů
- hovořit i bez přítomnosti třetích osob s dítětem, které je umístěné v místě, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, detence, ochranné líčení nebo ochranná výchova
- předkládat oznámení ve jménu dítěte
- podávat vyjádření v případech, které posuzoval
- vydávat stanoviska ve věcech dodržování práv dítěte
- navrhovat prostředky pro nápravu podle výsledků posouzení
- uskutečňovat systematické návštěvy ve speciálních výchovných zařízeních, v zařízeních sociálněprávní ochrany dětí nebo návštěvy jiných míst, kde se nachází nebo se mohou nacházet děti, které jsou omezené na svobodě orgány veřejné moci (o průběhu těchto návštěv vydává komisař osobní zprávu)

Komisař pro děti předkládá každoročně do konce března správu o jeho činnosti za předcházející kalendářní rok. Pokud komisař zjistí skutečnost, která nasvědčuje, že porušování práv dítěte anebo ohrožování těchto práv je závažné nebo se týká většího počtu dětí, může předložit Národní radě mimořádnou zprávu.

4.4.3 Komisař pro osoby se zdravotním postižením

Stejně jako v případě komisaře pro děti, i komisař pro osoby se zdravotním postižením je volen Národní radou a jeho funkční období je 6leté. Podmínky pro výkon této funkce i pro její zánik jsou také stejné.

Úkolem komisaře pro osoby se zdravotním postižením je podpora a prosazování práv těchto osob. Jeho působnost se vztahuje na orgány veřejné správy (orgány státní správy, územní samosprávy a FO a PO které podle předpisů zasahují do práv a povinností FO a PO v oblasti veřejné správy). Nevztahuje se na stejné orgány jako v komisař pro děti.

Má právo požadovat informace, které jsou potřebné k posouzení dodržování práv osob se zdravotním postižením a k monitorování těchto práv a požadovat kopie spisů a obrazové i zvukové záznamy. Může hovořit bez přítomnosti třetích osob s osobou se zdravotním postižením, která je umístěna v místě, kde je omezena osobní svoboda (detence, ústavní léčení). Dále smí vydávat stanoviska ve věcech dodržování práv těchto osob, uskutečňovat návštěvy v zařízeních, kde se tyto osoby nachází, a navrhnout prostředky na nápravu, pokud zjistí porušení práv.

Samozřejmostí je každoroční předkládání zprávy o činnosti komisaře Národní radě.

4.5 Německo

Za prvního ombudsmana v Německu je považován parlamentní komisař pro ozbrojené síly, který byl poprvé představen zákonem v roce 1956.

V současné době jsou v Německu ochránci práv pro veřejný sektor v sedmi ze šestnácti spolkových zemí, a to konkrétně ve státech Meklenbursko – Přední Pomořansko, Porýní – Falc, Šlesvicko – Holštýnsko, Durynsko, Bádensko – Württembersko a Bavorsko (v jediném Bavorsku není ombudsman volený parlamentem). Každý z těchto ombudsmanů má různé pravomoci. Nově také od roku 2022 existuje v Berlíně tzv. ombudsman a policejní komisař.

V Německu existuje spolkový petiční výbor a jednotlivé petiční výbory v každé ze 16 zemí. Tyto petiční výbory mají podobnou úlohu jako veřejný ochránce práv.

Spolkový petiční výbor je jmenován tzv. Spolkovým sněmem (německy Deutscher Bundestag), který lze chápat jako dolní komoru parlamentu Spolkové republiky Německo. Každá osoba má právo samostatně nebo s jinými osobami adresovat písemné žádosti nebo stížnosti právě spolkovému petičnímu výboru. Výbor se skládá ze členů německých politických stran, v současné době konkrétně z těchto: Poslanecký klub SPD, Poslanecká skupina CDU/CSU, Poslanecká skupina Bündnis90/Die Grünen. Parlamentní skupina FDP

(Svobodná demokratická strana), Parlamentní skupina AfD (Alternativa pro Německo) a Levicová parlamentní skupina. Spolkový petiční výbor má 28 členů, k tomu stejný počet náhradníků (pro případ, že by byl někdo ze členů odvolán nebo se nemohl zúčastnit jednání), a z toho 1 předsedu a 1 náměstka předsedy. Největší zastoupení zde má Poslanecká skupina CDU/CSU (10 členů), následuje Poslanecký klub SPD (6 členů) a ostatní skupiny zde mají zastoupení po 3 členech.

Pravomoci petičního výboru vyjadřovat se k peticím vyplývají ze článku 17 Základního zákona a ze Zákona o působnosti petičního výboru německého Bundestagu. Dle těchto zákonů má každý spolkový úřad, stejně jako každý orgán veřejné správy v jednotlivých zemích, povinnost předložit petičnímu výboru spisy, poskytnout informace a umožnit přístup do svých zařízení (lze to zamítnout pouze tehdy, musí-li být proces utajován ze zákona anebo existují jiné závažné důvody pro utajení). Petiční výbor má také právo vyslechnout osobu, která stížnost podává, svědky a případně i znalce. V souladu s jednacím řádem německého Bundestagu může také Petiční výbor v jednotlivých případech přenést výkon svých pravomocí na jednoho nebo více svých členů. Soudy a správní úřady mají povinnosti poskytnout Petičnímu výboru a jím pověřeným členům administrativní pomoc.

Členové Spolkového petičního výboru nemohou být trestně stíháni (pouze se souhlasem Bundestagu).

Volební období (legislativní období) obvykle trvá 4 roky. Vždy začíná ustanovováním nového Bundestagu (když se sejde nový, ten starý končí). Nové volby se konají nejdříve 46 měsíců a nejdéle 48 měsíců po začátku volebního období (výjimkou je rozpuštění Bundestagu, kdy musí proběhnout hlasování o novém do 60 dnů). Podle Spolkového zákona o volbách určuje den voleb spolkový prezident, který se při tom řídí doporučením federální vlády.

4.5.1 Petice (žádost)

Každá osoba má právo samostatně nebo s jinými osobami adresovat písemné žádosti nebo stížnosti právě spolkovému petičnímu výboru. Tyto petice lze chápat jako určitá podání, kterými se podávají žádosti nebo stížnosti vlastním jménem, pro jiné osoby nebo v obecním zájmu. Žádost může být požadavek nebo návrh na jednání či opomenutí státních orgánů, úřadů nebo jiných institucí, které plní veřejné úkoly (patří sem zejména legislativní návrhy). Stížnosti jsou oproti tomu stížnosti na jednání nebo opomenutí státních orgánů, úřadů či jiných institucí, které plní veřejné povinnosti.

Tyto petice mají různé formy. Mohou být hromadné, kolektivní, veřejné nebo více peticí najednou. V případě „více peticí“ se jedná o takové petice, které jsou podané ve stejné záležitosti, ale jsou psány jednotlivě. Hromadné petice jsou sbírkou podpisů stejného zájmu. Pod kolektivní peticí si lze představit podání ve velkém počtu se stejnou záležitostí, jejichž obsah je zcela nebo z větší části stejný. Veřejné petice představují žádost nebo stížnost obecného zájmu, které jsou adresovány německému Bundestagu. Tyto petice jsou zveřejňovány na webových stránkách Petičního výboru, tímto způsobem se k petici dostávají další lidé, kteří mají možnost petici podepsat anebo přispět do diskuse prostřednictvím internetu. Před umístěním na internet výbor zkontroluje, zda jsou splněny požadavky na tento druh petice (např. zda je psána německy, zda neporušuje lidskou důstojnost nebo zda neobsahuje zjevně nepravdivé, zavádějící nebo urážlivé vyjádření názoru). Podpisová lhůta, během níž mohou ostatní lidé podepisovat veřejnou petici nebo přispívat do diskuse, jsou čtyři týdny, a o výsledku této petice je veřejnost informována na internetu.

Petice se podávají výhradně písemně. Podání je možné i elektronicky, lze použít formulář uvedený na internetových stránkách Petičního výboru. Pouze ústní podání není dovoleno.

Petiční výbor se zabývá peticemi, které se týkají provádění federálního práva nebo práva, které spolkové země mají ve své vlastní záležitosti nebo jménem Spolkové vlády (Spolková vláda bývá často považována za druhou komoru parlamentu, ovšem není tomu tak – jedná se o samostatný ústavní orgán). Může se stát, že výbor obdrží petici, kterou projednávat nebude. Jedná se zejména o petice:

- jejichž obsah je zmatený
- které nejsou čitelné
- u kterých je adresa nebo podpis navrhovatele nepravdivý nebo padělaný
- u kterých zcela nebo částečně chybí adresa nebo podpis navrhovatele, nebo nejsou správně vyplněna povinná pole
- které požadují něco fakticky nemožného
- které mají urážlivý, vyděračský nebo nátlakový obsah

Navrhovatel má možnost ve stanovené lhůtě daný nedostatek odstranit. Pokud tak neučiní, výbor petici vyřadí.

V případě, že je podána petice, která se týká vojáků, platí zde procesní zásady pro spolupráci mezi petičním výborem a komisařem ozbrojených sil (tento komisař pomáhá

Bundestagu při výkonu parlamentního dohledu nad ozbrojenými silami). Zásady lze shrnout do 3 bodů:

- petiční výbor informuje komisaře pro ozbrojené síly o petici, pokud se týká vojáka Bundeswehru (ozbrojených sil); komisař pro ozbrojené síly pak bude informovat Petiční výbor, zda v této věci vznikl případ a zda bude jednat
- komisař pro ozbrojené síly informuje Petiční výbor o postupu, pokud má výbor petici ve stejné věci
- pokud se výbor a komisař pro ozbrojené síly zabývají stejnou věcí, danou věc zpracovává zpravidla nejprve komisař

Petiční výbor má povinnosti předkládat Spolkovému sněmu zprávu o projednaných peticích, která mimo jiné obsahuje i doporučení k rozhodnutí, a to formou souhrnných přehledů.

4.6 Maďarsko

V Maďarsku se ombudsman nazývá „komisař pro základní práva“. V roce 1989 (tedy na konci komunistické éry) byly vytvořeny funkce vícenásobného parlamentního komisaře, tedy ombudsmana:

- komisař pro občanská práva
- komisař pro ochranu osobních údajů
- komisař pro práva menšin
- ombudsman pro budoucí generace

Až v lednu roku 2012 byli tyto čtyři ombudsmani sloučeni do jednoho úřadu komisaře pro základní práva.

Komisař pro základní práva je volen na návrh prezidenta republiky. Funkční období je 6 let a znovu může být zvolen pouze jednou. Každý maďarský občan, který má právnické vzdělání, 10 let odborné praxe a dosáhl věku 35 let má možnost být zvolen komisařem anebo zástupcem komisaře. Zástupci komisaře jsou vždy dva, z nichž jeden odpovídá za ochranu zájmů budoucích generací a druhý je zodpovědný za ochranu zájmů národností žijících v Maďarsku. Tito zástupci pravidelně informují komisaře o svých poznatcích v oblasti prosazování zájmů (ať už budoucích generací nebo menšin žijících v Maďarsku), dále mohou komisaře upozornit na nebezpečí porušení práv, mohou se účastnit šetření komisaře nebo mohou komisaři navrhnout, aby zahájil řízení z moci úřední.

Mandát komisaře ani jeho zástupců je neslučitelný s jakýmkoliv jiným státním, samosprávným, společenským nebo politickým úřadem nebo jinou výdělečnou činností, a to s výjimkou vědecké, vzdělávací a umělecké činnosti.

Komisař pro základní práva může být odvolán, pokud již nespĺňuje podmínky, které jsou nezbytné pro výkon této funkce. Je k tomu zapotřebí souhlas alespoň desetiny poslanců.

4.6.1 Žádost

Na komisaře pro základní práva se může obrátit kdokoliv, podle jehož úsudku činnost nebo opomenutí veřejnosti a/nebo jiných orgánů vykonávajících veřejné povinnosti porušuje jeho základní právo. Mezi tyto orgány patří:

- místní samospráva
- orgán veřejné správy
- maďarské obranné síly
- veřejný notář
- nezávislý soudní exekutor
- soudní vykonavatel
- orgán činný v trestním řízení

Existují samozřejmě i orgány, u kterých komisař nemůže provádět šetření činnosti. Jsou jimi parlament, prezident republiky, Ústavní soud, Státní kontrolní úřad a soudy.

Zmocněnec pro základní práva nesmí v určitých případech řízení stížnosti zahájit. Je to v případech, kdy:

- od oznámení pravomocného správního rozhodnutí uplynul více než rok
- řízení bylo zahájeno po 23. říjnu 1989
- bylo již vydáno pravomocné rozhodnutí soudu
- totožnost osoby, která návrh podala, nebyla zjištěna, a proto nelze provést šetření

Pokud byla stížnost podána anonymně, zmocněnec má právo ji zamítnout.

Během vyšetřování může komisař od vyšetřovaného orgánu požadovat údaje a vysvětlení týkající se postupu, který provedl a může také provádět kontroly na místě. V takovém případě má komisař právo vstupovat do prostor kontrolovaného orgánu, může nahlížet do všech dokumentů vztahujících se k šetřené věci a pořizovat si z nich kopie a výpisy a může také vyslechnout kteréhokoli zaměstnance vyšetřovaného orgánu

Dospěje-li komisař k závěru, že na základě provedeného šetření opravdu byla porušena základní práva, může dát doporučení dozorčímu orgánu prošetřovaného orgánu k nápravě, a zároveň informovat osobu, která stížnost podala. Dozorčí orgán poté oznámí komisaři své stanovisko k doporučením, a to do 30 dnů od obdržení.

5 KOMPARACE POSTAVENÍ VEŘEJNÝCH OCHRÁNCŮ PRÁV VE VYBRANÝCH STÁTECH

V této kapitole se již budu zabývat komparací vybraných pravomocí a působností veřejných ochránců práv. Bude zde porovnání všech VOP z výše zmíněných států + evropského ombudsmana, a v případě Německa bude porovnáván Spolkový petiční výbor (nikoliv petiční výbory pro jednotlivé spolkové země).

Funkční období veřejného ochránce práv

Následující tabulka ukazuje délku funkčních období veřejných ochránců práv ve vybraných státech.

Tabulka 12 - Funkční období VOP ve vybraných státech

Stát	Délka funkčního období
Česká republika	6 let
Slovensko	5 let
Rakousko	6 let
Polsko	5 let
Německo	4 roky
Maďarsko	6 let

Zdroj: vlastní zpracování

U Evropského ombudsmana je volební období 5 let (kopíruje funkční období Evropského parlamentu).

Funkční období ombudsmanů se v porovnávaných státech pohybuje od 4 do 6 let. Nejkratší doba, tedy 4 roky, je u Spolkového petičního výboru v Německu, kde jsou 4 roky zároveň funkční období celého Bundestagu. Pouze u jedné vybrané země je funkční období VOP stejné jako funkční období u prezidenta daného státu, a to v případě Rakouska. U všech ostatních zemí má VOP volební období delší než hlava státu.

Minimální věk pro zvolení

Tabulka 13 - Minimální věk pro možnost zvolení VOP (popř. pro zvolení do SPV)

Stát	Věk
Česká republika	40 let
Slovensko	35 let
Rakousko	?
Polsko	?
Německo	18 let
Maďarsko	35 let

Zdroj: vlastní zpracování

Výrazný rozdíl věku pro zvolení je u Německa, kdy občan musí dosáhnout věku 18 let, aby mohl vstoupit do politické strany a mít možnost být zvolený do Spolkového petičního výboru. V případě rakouského, polského a Evropského ombudsmana jsem bohužel informace o tomto věku nenašla.

Kolikrát může být VOP znovuzvolen?

Tabulka 14 - Počet po sobě jdoucích období, na které může být VOP zvolen

Stát	Počet období
Česká republika	2
Slovensko	2
Rakousko	2
Polsko	2
Maďarsko	2

Zdroj: vlastní zpracování

Evropský ombudsman může být zvolen opakovaně (např. současná Evropská ombudsmanka Emily O'Reillyová se funkce ujala v roce 2013 a od té doby byla ve své funkci 2x znovu potvrzena).

Ve všech zemích uvedených v tabulce je možné znovuzvolení pouze jednou, tzn. ombudsman může být zvolen pouze 2 za sebou jdoucí funkční období. To znamená, že poté, co mu skončí funkce, může být zvolen ještě jednou, ale pak už ho musí vystřídat někdo jiný. Není tedy vyloučeno, aby byl po uplynutí dalšího volebního období opět zvolen.

V tabulce není uvedeno Německo, u kterého se po skončení mandátu ve Spolkovém petičním výboru pozastavují práva a povinnosti státního zaměstnance, a to nejdéle na dalších 6 měsících. Tento zaměstnanec pak musí podat do 3 měsíců od skončení členství žádost, na základě které může být navrácen do svého bývalého služebního poměru (a může být znovu zvolen).

Působnost dle územních úrovní

Následující tabulka zobrazuje přehled o tom, na jakých územních úrovních v daných státech existují ze zákona veřejní ochránci práv.

Tabulka 15 – Působnost dle zemských úrovní

Stát	Národní úroveň (stát)	Regionální úroveň (regiony, spolkové republiky)
Česká republika	Ano	Ne
Slovensko	Ano	Ne
Rakousko	Ano	Ano
Polsko	Ano	Ne
Německo	Ano	Ano
Maďarsko	Ano	Ne

Zdroj: vlastní zpracování

V každém z vybraných států existuje VOP na národní úrovni. V případě spolkových zemí jsou VOP zřízeny i na regionální úrovni, v Rakousku se jedná o VOP pro spolkové země Tyrolsko a Vorarlbersko a Německo má ombudsmany pro 7 spolkových zemí.

Může ombudsman vykonávat i jinou profesi?

V některých z vybraných států je ze zákona dovoleno, aby ombudsman zároveň se svou funkcí vykonával i jinou profesi, v některých je to naopak zakázáno. Přehled o těchto státech zachycuje následující tabulka:

Tabulka 16 – Možnost výkonu jiné profese

Stát	Možnost vykonávat jinou profesi
Česká republika	Ano
Slovensko	Ne
Rakousko	Ne
Polsko	Ano
Německo	Ano
Maďarsko	Ano

Zdroj: vlastní zpracování

Evropský ombudsman: Po dobu funkčního období nesmí evropský veřejný ochránce práv vykonávat jinou politickou nebo správní funkci ani jinou výdělečnou nebo nevýdělečnou profesionální činnost.

Také na Slovensku a v Rakousku zákony neumožňují, aby veřejní ochránci práv měli ještě nějakou jinou další profesi. V ostatních srovnávaných státech to ale možné je: v České republice může VOP vykonávat činnost vědeckou, pedagogickou, publicistickou, literární nebo

uměleckou, pokud taková činnost nezpůsobí újmu na výkonu funkce ombudsmana. V Polsku může být ombudsman zároveň vysokoškolským učitelem, v Německu je dané zákonem, že člen Petičního výboru musí být členem nějaké politické strany, a v Maďarsku může veřejný ochránce práv kromě této funkce vykonávat ještě vědeckou, vzdělávací nebo uměleckou činnost.

Jaký orgán volí veřejného ochránce práv?

Tabulka 17 – Orgány, které volí VOP

Stát	Orgán
Česká republika	Poslanecká sněmovna (dolní komora parlamentu)
Slovensko	Národní rada (jednokomorový parlament)
Rakousko	Národní rada (rakouský parlament)
Polsko	Sejm (dolní komora parlamentu)
Německo	Spolkový sněm (dolní komora parlamentu)
Maďarsko	Parlament

Zdroj: vlastní zpracování

Ve všech zmíněných státech jsou veřejní ochránci práv voleni Parlamentem nebo jeho obdobou, stejně jako Evropský ombudsman, který je volen Evropským parlamentem.

Může ombudsman jednat z vlastní iniciativy?

Veřejný ochránce práv jedná na základě podnětu fyzické nebo právnické osoby, v některých zemích ale může jednat i z vlastní iniciativy. Přehled o této možnosti u vybraných států zobrazuje následující tabulka č. 19.

Tabulka 19 – Jednání VOP z vlastní iniciativy

Stát	Jednání z vlastní iniciativy
Česká republika	Ano
Slovensko	Ano
Rakousko	Ano
Polsko	Ano
Německo	Ne
Maďarsko	Ano

Zdroj: vlastní zpracování

V případě Německa se Petiční výbor zabývá pouze přijatými peticemi, z vlastní iniciativy nejedná.

Stejně jako veřejní ochránci práv ve většině uvedených států, i Evropský ombudsman má pravomoc zahájit šetření z vlastní iniciativy.

Jiné orgány typu „ombudsman“

Ombudsmanem se obecně rozumí veřejný ochránce práv. Vedle jeho známé podoby existuje v různých zemích i řada dalších ombudsmanů, a někteří z nich jsou uvedeni v následující tabulce:

Tabulka 18 – Jiné orgány typu „ombudsman“

Stát	Typ ombudsmana
Česká republika	<ul style="list-style-type: none">• Ombudsman pro zdraví (již ukončeno)
Slovensko	<ul style="list-style-type: none">• Komisař pro děti• Komisař pro osoby se zdravotním postižením
Rakousko	<ul style="list-style-type: none">• Dětský ombudsman• Důchodová komise
Polsko	<ul style="list-style-type: none">• Dětský ombudsman
Německo	<ul style="list-style-type: none">• Komisař ozbrojených sil
Maďarsko	x

Zdroj: vlastní zpracování

Údaje obsažené v tabulce není třeba nějak více komentovat. Jediné, na co bych chtěla upozornit, je tzv. Ombudsman pro zdraví, který v minulosti fungoval v České republice, ukončil 1.6. 2020 svoji činnost kvůli situaci, která nastala v souvislosti s pandemií COVID-19. Tento projekt byl financovaný ze soukromých zdrojů jeho zakladatele, který bohužel kvůli vzniklé situaci již nebyl schopný projekt nadále financovat. Lidé se mohli na ombudsmana obrátit, pokud např: byli nespokojeni s léčbou či chováním lékařů nebo jiných zdravotnických pracovníků; nemohli sehnat dostupného lékaře nebo nebyli spokojeni s posudkem lékaře nebo na něj čekali dlouho.

Může být veřejný ochránce práv ze své funkce odvolán?

Následující tabulka zobrazuje, zda je v porovnávaných státech možné veřejného ochránce práv z této funkce odvolat.

Tabulka 20 - Možnost odvolání VOP z funkce

Stát	Může být VOP z funkce odvolán?
Česká republika	Ano
Slovensko	Ano
Rakousko	Ne
Polsko	Ano
Německo	Spolkový petiční výbor – ano
Maďarsko	Ano

Zdroj: vlastní zpracování

Evropský veřejný ochránce práv může být ze své funkce také odvolán. Ve většině z vybraných států může být veřejný ochránce práv (popř. člen Petičního výboru) odvolán, a to tehdy, kdy vykonává činnost, která je neslučitelná s výkonem jeho funkce. Odvolává ho ten orgán, který ho do funkce jmenoval.

Výjimku zde tvoří pouze Evropský ombudsman, kterého odvolává Soudní dvůr (do funkce je zvolen Evropským parlamentem).

Pouze v Rakousku nemůže být ombudsman odvolán, ale může být obžalován za porušení zákona při výkonu svých úředních povinností.

Lze podat žádost (popř. petici) online?

Tabulka 21 – Možnost podat stížnost VOP online

Stát	Možnost podat stížnost online
Česká republika	Ano
Slovensko	Ano
Rakousko	Ano
Polsko	Ano
Německo	Ano
Maďarsko	Ano

Zdroj: vlastní zpracování

Ve všech vybraných státech (i u Evropského ombudsmana) existuje možnost podat stížnost online. Jedná se o elektronické formuláře, které lze najít na webových stránkách veřejných ochránců práv, příp. Spolkového petičního výboru. Do formulářů se vyplní celé jméno, kontaktní údaje a stručný popis daného případu + lze k nim připojit dokumenty, které se stížností týkají.

Může veřejný ochránce práv provádět neohlášené kontroly na místech, kde může být omezována svoboda jednotlivce nebo kde může docházet k porušování lidských práv?

Následující tabulka zobrazuje přehled o tom, ve kterých státech má veřejný ochránce práv právo vstupovat do zařízení, kde může docházet k porušení lidských práv nebo kde je omezena svoboda jednotlivce a provádět na těchto místech kontrolu.

Tabulka 22 - Možnost provádět návštěvy

Stát	Možnost provádět návštěvy
Česká republika	Ano
Slovensko	Ano
Rakousko	Ne
Polsko	Ano
Německo	Ano
Maďarsko	Ano

Zdroj: vlastní zpracování

Ve většině států mají veřejní ochránci práv právo navštěvovat různá zařízení a provádět kontroly na místě. V Rakousko tuto pravomoc Rada ombudsmana nemá, mají ji ale tamní odborné komise.

Může být VOP trestně stíhán?

Tabulka 23 - Možnost trestního stíhání VOP (popř. SPV)

Stát	Možnost trestního stíhání
Česká republika	Ne (pouze se souhlasem Poslanecké sněmovny)
Slovensko	Ano
Rakousko	Možnost obžaloby před Ústavním soudem
Polsko	Ne (pouze se souhlasem Sejmu)
Německo	Ne (pouze se souhlasem Bundestagu)
Maďarsko	Ne (pouze se souhlasem Parlamentu)

Zdroj: vlastní zpracování

Téměř ve všech státech existuje možnost trestně stíhat veřejného ochránce práv, ale pouze se souhlasem orgánu, který ho zvolil. V Ústavě Slovenské republiky je uvedeno, že VOP může být odvolán, pokud nabyl právní moci rozsudek, kterým byl odsouzený za úmyslný trestný čin anebo kterým byl odsouzený za trestný čin a soud nerozhodnul v jeho případě o podmíněném odložení výkonu trestu odnětí svobody.

6 NÁVRHY A DOPORUČENÍ DE LEGE FERENDA

Na základě zjištěných rozdílů mezi jednotlivými právními úpravami pro veřejné ochránce práv nyní navrhuji doporučení de lege ferenda, které by z mého pohledu byly vhodné.

Nejdříve je nutné definovat, co znamená pojem „de lege ferenda“. Jedná se v podstatě o představu o tom, jaké by právo mělo do budoucna být a co by jako zákon mělo platit. Je to opak pojmu „de lege lata“, který označuje pozitivní právo, tzn. právo, které právě platí.

Jeden z problémů vidím v tom, že instituce veřejného ochránce práv je zřízena pouze zákonem, a není zakotvena v Ústavě, byť si to z hlediska svého významu a zaměření bezpochyby zaslouží. Domnívám se, že vznik VOP pouze formou běžného zákona může vyvolat pochyby o jeho začlenění v systému dělby státní a veřejné moci, proto si myslím že by bylo vhodné, aby každá relevantní státní instituce měla své jasné vymezené ústavní postavení. Na podporu ústavního zakotvení lze také použít poukaz na právní úpravy v zemích, kterými se v této práci zabývám. Jak na Slovensku, tak i v Polsku a v Maďarsku je veřejný ochránce práv v Ústavě zakotven. Zároveň si myslím, že vážným argumentem pro zakotvení VOP v Ústavě je ten, že se zvýší význam a vážnost této instituce. To, že ombudsman byl zřízen jen na základě zákona, by do budoucna mohla přinášet takové riziko v tom smyslu, že by tato instituce mohla být zrušena rovněž jenom formou běžného zákona.

Mé další doporučení vychází z toho, že českým veřejným ochráncem práv může být kdokoliv, kdo je volitelný do Senátu (viz. kapitola 1.3) Jedinou podmínkou tedy je, aby kandidátem byl český občan, aby mu ve druhém dni voleb bylo nejméně 40 let a aby neměl omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva. Není zde nutné vysokoškolské vzdělání právního směru a ombudsmanem tak v podstatě může být člověk jenom se základním vzděláním a bez jakýkoliv zkušeností s právem. Bylo by tedy vhodné změnit legislativu a do podmínek pro kandidování na funkci VOP zahrnout i podmínky, které platí např. pro ústavní soudce, tzn. podmínka magisterského vzdělání v právní oblasti a alespoň 10 let praxe v právnickém povolání. Tímto by se zamezilo obsazení funkce osobou, která k ní nemá dostatečné kompetence.

Problém dále shledávám u důvodů, pro které může být VOP odvolán. Dle Zákona o VOP mezi tyto důvody patří pouze to, že se ombudsman stane členem politické strany nebo politického hnutí anebo pokud vykonává činnost, která je neslučitelná s jeho funkcí (jiná výdělečná činnost). Zákon se nezmiňuje o tom, co by se stalo, kdyby ombudsman nějakým způsobem hrubě porušil své pravomoci nebo kdyby svoji funkci nevykonával nestranně.

V těchto případech by se česká právní úprava mohla více rozšířit a zákon by měl obsahovat více důvodů, proč by měl být ombudsman odvolán, popř. by mohly být uzákoněny nějaké jiné sankce v případě, kdy ombudsman nebude jednat dle zákona. V úvahu by zde přicházela i možnost vyslovit ombudsmanovi nedůvěru.

Zákon o Veřejném ochránci práv také neuvádí, jaké jsou možnosti v případě, že podavatel podnětu nesouhlasí s výsledkem řešení tohoto podnětu. Dle mého názoru by se i tady měla poupravit legislativa tak, aby měl každý, kdo podnět podá (i osoba, které se podnět týká), možnost podat i opravný prostředek proti rozhodnutí či průběhu šetření ombudsmana.

Dále bych se chtěla zaměřit na ombudsmany pro konkrétní oblasti a na jmenování těchto ombudsmanů. V kapitole 5 se zmiňuji o tom, že v České republice dříve existoval tzv. ombudsman pro zdraví, který byl ale zrušen. Do konce května letošního měl být jmenován nový, tzv. patientský ombudsman. Tímto ombudsmanem se měl stát bývalý ministr zdravotnictví David Rath, který byl dříve ombudsmanem Svazu pacientů pro Prahu a Středočeský kraj, a jeho působnost se po tomto jmenování měla rozšířit na celou Českou republiku. Pan Rath byl trestně stíhaná osoba, a i když za tuto funkci ombudsmana nebude pobírat žádnou finanční odměnu a tato pozice není zřizovaná státem, myslím, že by pro něj měly platit stejné podmínky, jako pro veřejného ochránce práv, tzn. měl by splňovat podmínku bezúhonnosti. Myslím že ombudsman, který byl dvakrát odsouzený, nebude pro občany důvěryhodný.

V současné době se také často mluví o zřízení institutu dětského ombudsmana. Česko je totiž jednou z posledních zemí Evropské unie, která ombudsmana pro děti nemá. K jeho zřízení stát již dlouhodobě vyzývá Výbor pro práva dětí OSN, a i vzhledem k tomu, že pro veřejného ochránce práv jsou v současné době práva dětí aktuální, bylo by na místě tuto funkci zřídit. Dětský ombudsman by se zastával dětí, které cítí křivdu např. ve výchovných ústavech, v nemocnicích, nebo když naopak necítí od nikoho zastání, a chránil by jejich práva. Pokud by byl tento post v ČR zřízen, vzhledem ke kondici státního rozpočtu by nemohl být zřízen jako nový úřad, ale musel by být inkorporován do Kanceláře veřejného ochránce práv. Dětský ombudsman by měl mít své vlastní pravomoci, které by se nekřížily s pravomocemi veřejného ochránce práv, ani se školským ombudsmanem. Tuto funkci nemůže vykonávat kdokoliv – měl by to být člověk s vysokoškolským titulem, který s dětmi umí pracovat a má zkušenosti s ochranou jejich práv. Post by měl být podle plánu zřízen v roce 2024.

Problém vidím také v tom, že ombudsman má právo odebrat svému zástupci pravomoci a tím mu bránit ve výkonu jeho povinností. Zde by byla opět vhodná úprava legislativy tím způsobem, aby o tomto procesu mohla rozhodovat Poslanecká sněmovna (koneckonců je to orgán, který zástupce volí, proto mi přijde nelogické, aby o odebrání jeho pravomocí rozhodoval sám ombudsman).

Aby zde nebyla jenom kritika veřejného ochránce práv, jako velké plus bych uvedla jeho pravomoc provádět návštěvy v zařízeních, kde může docházet k omezování osobní svobody člověka nebo kde mohou být porušovány jeho práva. Ombudsman byl sice původně zřízen především pro ochranu osob před „špatným“ jednáním ze strany veřejnosti, ale podle mě není na škodu, že se jeho pravomoci postupně rozšiřují i na ochranu základních lidských práv a svobod.

ZÁVĚR

Cílem mé práce byla komparace veřejných ochránců práv ve státech střední Evropy, tzn. v České republice, Rakousku, Německu, Polsku, Maďarsku a na Slovensku. K těmto státům jsem ještě přidala i institut Evropského ombudsmana, i ten součástí komparace. Samotné porovnávání je provedeno v kapitole č. 4. Zaměřuji se při něm na délku funkčního období u veřejných ochránců práv, na minimální věk pro zvolení ochráncem, na to, zda ochránci mohou vykonávat i jinou činnost než tuto funkci, kolikrát mohou být znovuzvoleni, zda mohou být odvoláni nebo trestně stíháni, kým jsou voleni, zda mohou provádět kontroly v různých zařízeních a zda je v daných státech možnost podat podnětu ochráncovi elektronicky přes online formulář. V této kapitole také porovnávám působnost ochránců dle zemských úrovní a možnost jednat z vlastní iniciativy. U každého státu (s výjimkou Maďarska) také uvádím jiné orgány, které jsou typově podobné veřejnému ochránci práv.

V konečném výsledku jsou si státy většinou podobné. Jediné větší rozdíly jsou u Německa, a to z toho důvodu, že tato země nemá jednoho jediného ombudsmana. Místo něj existuje zde tzv. Spolkový petiční výbor, který má podobné pravomoci a působnosti jako veřejní ochránci práv. Rozdíly jsou i u Rakouska, které také nemá jenom jednoho ochránce, ale tzv. Radu ombudsmana, která má 3 členy a každý člen se zaměřuje na jinou oblast veřejné správy. V každém z těchto států mají veřejní ochránci práv stejné poslání, a tím je chránit občany před „špatným“ jednáním ze strany orgánů státní správy.

Dalším cílem práce bylo na základě zjištěných poznatků podat návrhy a doporučení de lege ferenda, a tomu se věnuji v kapitole číslo 6. Uvádím zde celkem 6 návrhů o tom, jaké by právo mělo být. Z mého pohledu je nejzávažnější problém v tom, že pokud ochránce hrubým způsobem poruší své pravomoci nebo zneužije svojí funkce, není to důvod pro jeho odvolání. V tomto případě by opravdu byla vhodná úprava legislativy tak, aby zahrnovala možnost ombudsmana pro tyto důvody odvolat, popř. alespoň nějak sankcionovat či pokutovat. Zároveň by měly být zpřísněny podmínky pro kandidaturu na post veřejného ochránce práv. V současné době jsou až přehnaně benevolentní, stačí pouze věk 40 let a svéprávnost k výkonu volebního práva, proto bych tyto podmínky rozšířila ještě o vysokoškolské vzdělání právního charakteru a také alespoň 10 let praxe v právnickém prostředí.

Institut VOP je velmi důležitá organizace, která by měla fungovat v každém státě. Je známo, že velké společenské a ekonomické změny nejvíce postihují právě ty, kteří se proti nim sami bránit nemohou. A právě z toho důvodu je existence veřejného ochránce práv tak potřebná.

POUŽITÁ LITERATURA

1. About the office. *Office of the commissioner for fundamental rights of Hungary* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://www.ajbh.hu/en/web/ajbh-en/about-the-office>
2. Anlage 6 - Beschluß des Deutschen Bundestages betr. Aufhebung der Immunität von Mitgliedern des Bundestages. *Deutscher Bundestag* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/go_btg/anlage6-245194
3. Anna Šabatová | Encyklopedie Prahy 2. *Encyklopedie Prahy 2 | kulturně historické dědictví* [online]. Copyright © 2018 [cit. 12.11.2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/osobnost/1343-anna-sabatova>
4. Az Európai Parlament eljárás szabályzata. *Európai Parlament* [online]. 2019 [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-8-2019-03-25-RULE-221_HU.html
5. ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-721-7.
6. ČERNÍN, Karel. *Principy dobré správy*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie. ISBN 978-80-7598-300-8.
7. Česká televize | Křeček není ombudsman na svém místě, říká Šimůnková. [online]. 2022 [cit. 12.11.2022] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3523517-krecek-neni-ombudsman-na-svem-miste-rika-simunkova-zvazuje-zalobu>
8. Dohled nad omezováním osobní svobody | Ombudsman. *Veřejný ochránce práv | Ombudsman* [online]. 2022 Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 15.11.2022]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pusobnost/dohled-nad-omezovanim-osobni-svobody/>
9. Emeritní funkcionáři a soudci | Ústavní soud. *Ústavní soud České republiky – oficiální webové stránky* [online]. Ústavní soud, Joštova 8, Brno, Česká republika [cit. 12.11.2022]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/emeritni-funkcionari-a-soudci?tx_odjudges%5Bdetail%5D=19&cHash=47e8476162ba9cb8da3d00ff23c3e74

10. Evropský veřejný ochránce práv: Evropský kodex řádné správní praxe. *Evropský veřejný ochránce práv* [online]. 2022 [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: <https://www.ombudsman.europa.eu/cs/publication/cs/3510>
11. Expert commission. *Volksanwaltschaft* [online]. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: <https://volksanwaltschaft.gv.at/en/preventive-human-rights-monitoring/expert-commissions>
12. Gesetz über die Befugnisse des Petitionsausschusses des Deutschen Bundestages. *Bundesministerium der Justiz* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/ggart45cg/index.html>
13. Gesetz über die Rechtsverhältnisse der Mitglieder des Deutschen Bundestages (Abgeordnetengesetz - AbgG) § 6 Wiederverwendung nach Beendigung des Mandats. *Bundesministerium der Justiz* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/abgg/_6.html
14. Grundsätze des Petitionsausschusses über die Behandlung von Bitten und Beschwerden (Verfahrensgrundsätze). *Deutscher Bundestag* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: https://www.bundestag.de/ausschuesse/a02_Petitionsausschuss/verfahrensgrundsaeetze-867806
15. Historie úřadu ombudsmana | Ombudsman. *Veřejný ochránce práv | Ombudsman* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 12.11.2022]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/o-nas/historie/>
16. Jahresbericht des Petitionsausschusses 2021. *Deutscher Bundestag* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/20463310.pdf>
17. Justice, migrate, finance | Ombudsman. *Veřejný ochránce práv | Ombudsman* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 15.11.2022]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pusobnost/justice-migrate-finance/>
18. KOPECKÝ, Martin. *Správní právo: obecná část*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-820-7.
19. Landesvolksanwältin. *Land Tirol* [online]. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: <https://www.tirol.gv.at/landtag/landesvolksanwaeltin/>
20. Monitor Státní Pokladny. *Monitor Státní Pokladny* [online]. [cit. 27.11.2022]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/ucetni-jednotka/70836981/prehled>
21. Monitorování práv lidí s postižením | Ombudsman. *Veřejný ochránce práv | Ombudsman* [online]. Copyright © 2022 Kancelář veřejného ochránce práv

- [cit. 15.11.2022]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pusobnost/monitorovani-prav-osob-se-zdravotnim-postizenim/>
22. O kanceláři ombudsmana pro zdraví. *Ombudsman pro zdraví* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://www.ombudsmanprozdravi.cz/prava-a-povinnosti/pro-zdravotnicka-zarizeni/>
23. Ombudsman pro zdraví. *Ombudsman pro zdraví* [online]. 2020 [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://www.ombudsmanprozdravi.cz/>
24. Ombudsperson for children province of Vorarlberg. *European network of Ombudspersons for children:* [online]. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20120426001312/http://www2.ombudsnet.org/Ombudsmen/Austria/austria.htm>
25. Petitionsausschus. *Deustcher Bundestag* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: https://www.bundestag.de/ausschuesse/a02_Petitionsausschuss
26. Postavení a role ombudsmana v demokratické společnosti. *Veřejný ochránce práv* [online]. 2002 [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: www.ochrance.cz
27. Práva dětí by měl v Česku hlídat jejich vlastní ombudsman. Post má vzniknout v roce 2024. *IRozhlas* [online]. 2023 [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/detsky-ombudsman-prava-deti-verejny-ochrance-prav_2304101311_ara
28. Preventive human rights monitoring. *Volksanwaltschaft* [online]. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: <https://volksanwaltschaft.gv.at/en/preventive-human-rights-monitoring>
29. Rodina, zdravotnictví a práce | Ombudsman. *Veřejný ochránce práv | Ombudsman* [online]. 2022 Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 15.11.2022]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pusobnost/rodina-zdravotnictvi-a-prace/>
30. Rovné zacházení a diskriminace | Ombudsman. *Veřejný ochránce práv | Ombudsman* [online]. 2022 Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 15.11.2022]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pusobnost/rovne-zachazeni-a-diskriminace/>
31. SANDU, Georgia. Evropský veřejný ochránce práv. *Fakta a čísla o Evropské unii* [online]. 2023 [cit.2023-06-24] Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/18/evropsky-verejny-ochrance-prav>

32. SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 3., aktualiz. a upr. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-002-8
33. Sociální zabezpečení | Ombudsman. *Veřejný ochránce práv | Ombudsman* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 15.11.2022]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pusobnost/socialni-zabezpeni/>
34. Statut evropského veřejného ochránce práv. *Evropský veřejný ochránce práv* [online]. 2021 [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://www.ombudsman.europa.eu/cs/legal-basis/statute/cs>
35. Stavební řád a životní prostředí | Ombudsman. *Veřejný ochránce práv | Ombudsman* [online]. 2022 Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 15.11.2022]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pusobnost/stavebni-rad/>
36. Stránka osobnosti – Advokáti proti totalitě. *Úvodní strana – Advokáti proti totalitě* [online]. [cit. 12.11.2022]. Dostupné z: <https://www.advokatiprotitotalite.cz/otakar-motejl/zivotopis>
37. ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. Brno: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2.
38. The Ombudsman board. *Parlament Österreich* [online]. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: <https://www.parlament.gv.at/en/explore/exercising-control/the-ombudsmans-office>
39. Ustawa o Rzeczniku Praw Obywatelskich. *Rzecznik praw obywatelskich* [online]. 2023 [cit. 2023-06-28]. Dostupné z: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/ustawa-o-rzeczniku-praw-obywatelskich>
40. Ústavní zákon č. 460/1992 Sb. Ústava Slovenskej republiky. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-460>
41. VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Základy práva: o právu, státě a moci*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-669-3.
42. *Veřejný ochránce práv | Ombudsman* [online]. Copyright ©. [cit. 27.11.2022]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/letaky/ombudsman/ombudsman.pdf>
43. Veřejný ochránce práv | Ombudsman. *Veřejný ochránce práv | Ombudsman* [online]. 2022 Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 12.11.2022]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/o-nas/ombudsman/>
44. Veřejný pořádek | Ombudsman. *Veřejný ochránce práv | Ombudsman* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 15.11.2022]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pusobnost/verejny-poradek/>

45. Vězněný Rath se stane patientským ombudsmanem pro celou ČR. *Novinky.cz* [online]. 2023 [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/clanek/domaci-vezneny-rath-bude-jmenovan-pacientskym-ombudsmanem-pro-celou-cr-40431893#utm_content=ribbonnews&utm_term=ombudsman%20pro%20zdrav%C3%AD&utm_medium=hint&utm_source=search.seznam.cz
46. VOGIATZIS, Nikos. The European Ombudsman and Good Administration in the European Union. [online] London: Palgrave Macmillan UK, 2018. ISBN 978-1-137-57394-0.
47. Volksanwaltschaft: *DIE VOLKSANWÄLTE. Volksanwaltschaft* [online]. [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: <https://volksanwaltschaft.gv.at/ueber-uns/die-volksanwaeltin-und-volksanwaelte>
48. Volksanwaltschaft: HILFESTELLUNG BEI PROBLEMEN MIT BEHÖRDEN. *Volksanwaltschaft* [online]. [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: <https://volksanwaltschaft.gv.at/hilfestellung-bei-problemen-mit-behoerden>
49. Wahlperiode. *Deustcher Bundestag* [online]. [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://www.bundestag.de/services/glossar/glossar/W/wahlperiode-245568>
50. ZÁKON č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-159>
51. ZÁKON č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-349>
52. ZÁKON č. 564/2001 Z.z., o verejnom ochrancovi práv. *Slov-lex* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/564/>
53. Zpráva veřejného ochránce práv o činnosti za 1. čtvrtletí roku 2023. *Veřejný ochránce práv / Ombudsman* [online]. 2023 [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/dokument/zpravy_pro_poslaneckou_snemovnu_2023/2023-i-q.pdf